

<https://doi.org/10.26565/2524-2547-2025-69-18>  
УДК 368. 914 (477)

**Олена Ігорівна Зварич\***

доктор економічних наук, доцент  
lena\_zl@ukr.net  
<http://orcid.org/0000-0002-5088-7565>

**Володимир Вікторович Волошин\***

аспірант  
voloshyn86@gmail.com  
<https://orcid.org/0009-0005-9836-8923>

\*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,  
вул. Шевченка, 57, Івано-Франківськ, 76018, Україна

## НЕОБХІДНІСТЬ ТА ПЕРЕДУМОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ОБОВ'ЯЗКОВОГО НАКОПИЧУВАЛЬНОГО ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Стаття досліджує необхідність і передумови впровадження накопичувального пенсійного страхування в Україні в контексті сучасних демографічних, економічних і соціальних викликів. Автори аналізують поточний стан пенсійної системи України, яка базується на солідарному принципі, та обґрунтовують її обмеженість у забезпеченні стійкого функціонування в умовах старіння населення і зменшення частки працездатного населення.

Дослідження показує, що існуюча солідарна система вже не здатна забезпечувати гідний рівень пенсій для більшості громадян через низький рівень надходжень до Пенсійного фонду та нерівномірне навантаження на працююче населення. В умовах демографічного дисбалансу автори наголошують на важливості переходу до багаторівневої моделі пенсійного забезпечення, де ключову роль відіграє обов'язковий накопичувальний рівень.

На основі аналізу міжнародного досвіду, зокрема країн Східної Європи та Західної Європи, стаття ідентифікує успішні практики впровадження накопичувальних систем. Автори встановлюють, що країни з подібними соціально-економічними умовами, як Україна, досягли позитивних результатів за рахунок введення обов'язкових накопичувальних внесків, забезпечення прозорості діяльності пенсійних фондів і створення ефективних механізмів державного регулювання.

Стаття розкриває основні передумови успішного впровадження накопичувальної системи в Україні, серед яких автори виділяють: необхідність формування довіри населення до фінансових інститутів, підвищення рівня фінансової грамотності, розробку дієвого правового регулювання, а також створення прозорих і надійних механізмів управління пенсійними активами. Крім того, увага приділяється потенційним ризикам, таким як макроекономічна нестабільність і недостатній рівень обізнаності громадян, які можуть ускладнити реалізацію реформи.

У статті представлено результати емпіричного дослідження, яке включає соціологічне опитування громадян України щодо їхнього ставлення до накопичувального пенсійного страхування, а також аналіз статистичних даних Пенсійного фонду України за останні роки. Отримані дані демонструють низький рівень обізнаності та довіри до пенсійних реформ серед населення, що потребує активізації інформаційно-просвітницької роботи.

Автори формулюють рекомендації щодо запровадження накопичувальної системи, зокрема створення гнучких умов для участі громадян, впровадження стимулів для добровільних внесків, а також розробку інструментів захисту пенсійних накопичень від інфляційних ризиків. Зазначені рекомендації можуть бути використані для розробки стратегічних документів з реформування пенсійної системи України.

**Ключові слова:** накопичувальне пенсійне страхування, накопичувальна пенсійна система, пенсійне забезпечення, система пенсійного забезпечення, пенсійна система, пенсійна реформа.

**JEL Classification:** J01; J1; J14; J26; J32.

**Як цитувати:** Зварич, О. І., & Волошин, В. В. (2025). Необхідність та передумови впровадження обов'язкового накопичувального пенсійного страхування в Україні. *Соціальна економіка*, 69, 209-230. doi: <https://doi.org/10.26565/2524-2547-2025-69-18>

**Вступ.** Система пенсійного забезпечення є важливою складовою соціальної політики будь-якої держави, оскільки вона визначає рівень добробуту громадян у поважному віці. Для України питання реформування пенсійної системи набуло особливої актуальності через низку демографічних, економічних і соціальних викликів. Зокрема, старіння населення, скорочення працездатної частини населення та недостатній рівень фінансування солідарної системи ставлять під сумнів її стійкість і здатність забезпечувати гідний рівень життя для пенсіонерів. У цьому контексті впровадження обов'язкового накопичувального пенсійного страхування стає невідкладним завданням, що вимагає комплексного аналізу та чіткого стратегічного планування.

Проблема впровадження накопичувальної системи обов'язкового пенсійного страхування має як теоретичну, так і практичну значущість. З одного боку, вона є предметом дослідження багатьох економістів, соціологів і політиків, які шукають оптимальні моделі для забезпечення стійкого функціонування системи пенсійного забезпечення. З іншого боку, вона має безпосередній вплив на соціально-економічний добробут мільйонів громадян, які потребують прозорих і ефективних механізмів для формування своїх майбутніх пенсій.

Разом із тим, низка аспектів цієї проблеми залишається невирішеною. Зокрема, питання щодо вибору найбільш ефективної моделі накопичувальної системи, визначення оптимальних механізмів фінансування, регулювання діяльності пенсійних фондів і створення дієвих інструментів захисту накопичень громадян потребують подальшого вивчення. Саме цим питанням і присвячено дану статтю.

Мета статті полягає у визначенні необхідності впровадження обов'язкового накопичувального пенсійного страхування в Україні та аналізі передумов для його успішної реалізації.

Для досягнення цієї мети поставлено такі завдання: вивчити сучасний стан пенсійної системи України та окреслити її ключові проблеми; проаналізувати світовий досвід функціонування накопичувальних систем пенсійного забезпечення; обґрунтувати передумови для впровадження накопичувальної системи в Україні; визначити основні ризики й виклики, пов'язані з реформуванням пенсійної системи; запропонувати рекомендації для успішного впровадження накопичувальної системи пенсійного страхування.

Об'єктом дослідження є процес реформування пенсійної системи України,

а предметом – накопичувальна система обов'язкового пенсійного страхування як елемент цього процесу.

Стаття спрямована на розробку науково обґрунтованих пропозицій, які можуть стати основою для подальших реформ у сфері пенсійного забезпечення України.

**Огляд літератури.** Проблематика впровадження обов'язкового накопичувального пенсійного страхування активно досліджується як вітчизняними, так і закордонними науковцями, серед яких: Л. Алексєєнко провела дослідження теоретичних і емпіричних аспектів накопичувальної системи пенсійного забезпечення, що сприяє виявленню закономірностей та суперечностей її розвитку в соціумі (Алексєєнко, 2021); І. Войналович розглянув актуальні проблем системи пенсійного забезпечення в Україні та окреслив вектори розвитку обов'язкового накопичувального пенсійного страхування в сучасних умовах (Войналович, 2024); Є. Калюга, О. Витвицька, І. Криштопа, О. Федорченко, Г. Гришук, О. Калюга визначили причини, які гальмують упровадження накопичувальної пенсійної системи, та необхідність їх урахування із застосуванням досвіду успішних зарубіжних країн (Калюга, Витвицька, Криштопа, Федорченко, Гришук, & Калюга, 2023); Я. Одовічена, О. Орловський проаналізували сутність, правову природу системи накопичувального пенсійного страхування, а також з'ясували об'єктивні чинники, що визначають ефективність її запровадження в Україні (Одовічена & Орловський, 2023); О. Петрушка розкрив роль та місце накопичувального пенсійного страхування у становленні та розвитку пенсійних систем зарубіжних країн (Петрушка, 2019); І. Пиріг, С. Пиріг представили результати теоретичного обґрунтування підходів до запровадження накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування (Пиріг & Пиріг, 2021); Н. Руцишин, О. Грицак, М. Руцишин сформулювали комплекс перешкод та стимулів розвитку системи накопичувального пенсійного забезпечення в Україні, які стосуються вдосконалення нормативно-правової бази, модернізації інституційного забезпечення, осучаснення ринкової інфраструктури, державного регулювання та тенденцій внутрішнього ринку праці, якості життя населення (Руцишин, Грицак, & Руцишин, 2024); В. Тарасенко проаналізував перспективи запровадження в Україні накопичувальної системи пенсійного страхування, визначив основні проблеми, пов'язані із відстроченням запуску та функ-

ціонування цієї системи в нашій країні (Тарасенко, 2019); Г. Трунова внесла пропозиції та зробила висновки щодо ефективного впровадження та функціонування накопичувальної системи пенсійного страхування (Трунова, 2023); Т. Андерсен, Я. Бхаттачарія, А. Гродецька-Мессі, К. Манн розробили просту модель життєвого циклу, яка розкриває основні теоретичні механізми, що пов'язують пенсійні системи, які включають накопичення активів і розподіл виплат, оскільки накопичувальні повністю фінансовані плани перетворюють осіб із нижчими доходами, яких часто характеризують як тих, хто заощаджує, на власників активів, а також можуть передбачати більш рівний розподіл доходів, ніж розподільні системи (Andersen, Bhattacharya, Grodecka-Messi, & Mann, 2024); Н. Барр здійснив комплексний аналіз еволюції та суперечок навколо індивідуальних накопичувальних пенсійних рахунків, з основним акцентом на обов'язкову накопичувальну пенсійну модель та її глобальний вплив на реформування пенсійних систем у різних країнах світу (Barr, 2023); Р. Бецма, О. Комада, К. Макарьський, Я. Тирович провели аналіз політичної стабільності накопичувального соціального забезпечення на основі досвіду країн Центральної та Східної Європи, які скоротили свої накопичувальні пенсійні стовпи незабаром після їх створення (Beetsma, Komada, Makarski, & Tygowiec, 2021); А. Доктринал оцінив те, як розширення пенсійних систем за рахунок накопичувальних приватних пенсій впливає на доходи пенсіонерів у багаторівневих пенсійних системах (Doctrinal, 2024); Р. Гебесоглу, Х. Ертугрул, У. Булут дослідили вплив накопичувальних пенсійних внесків на рівень заощаджень у 25 обрахунок країн ОЕСР шляхом використання квантильного регресійного аналізу, який враховує неоднорідність даних (Gebesoglu, Ertugrul, & Bulut, 2023); М. Хетчер показав, що двокомпонентна пенсійна система, що включає накопичувальний рівень забезпечує оптимальне накопичення капіталу без спотворення пропозиції робочої сили, тим самим досягаючи кращих результатів (Hatcher, 2024); К. Гінрікс здійснив аналіз реформування пенсійних систем усіх країн-членів Європейського Союзу за останні 30 років, визначивши що з огляду на постійне та посилене старіння населення, зусилля були спрямовані на стримування майбутнього підвищення ставки внесків, покращення коефіцієнта залежності системи, зниження коефіцієнта виплат та/або впливання в систему податкових грошей

чи інших фінансових ресурсів, за рахунок переходу до багаторівневих пенсійних системи, що включають рівні накопичувального пенсійного страхування (Hinrichs, 2021); Р. Лавіньє, А. Міелонен, Н. Ваананен, М. Відлунд здійснили аналіз сучасних багаторівневих пенсійних систем країн Європи, встановили що накопичувальне пенсійне страхування дозволить пенсійним системам ефективно функціонувати в умовах старіння населення (Lavigne, Mielonen, Vaananen, & Vidlund, 2024); К. МакКірнан вивчила приклад Чилі, яка перша перейшла від розподільчої системи пенсійного забезпечення до приватної накопичувальної системи індивідуальних пенсійних рахунків, однак також демонструє значний неформальний сектор, щоб оцінити перехідний вплив приватизації пенсійного забезпечення на добробут, коли працівники мають можливість ухилитися від державної системи через неформальність (McKiernan, 2021); В. Поскуте, Т. Гудайтіс, Т. Медайскіс, Я. Мечковскі дослідили реформування пенсійних систем в Європі за останні кілька десятиліть, визначили що багато європейських країн запровадили політику, спрямовану на диверсифікацію джерел фінансування доходів у старшому віці, шляхом розподілу ризиків між розподільчими та накопичувальними пенсіями, що допоможе досягти цілей соціальної політики щодо пенсійних систем (Poskute, Gudaitis, Medaiskis, & Meckovski, 2022); Е. Вестерхаут, А. Мейдам, Е. Пондс, Й. Боненкамп розробили аналітичну структуру, яка включає три моделі пенсійного дизайну, що дозволяє вивчати роль ефективності, перерозподілу та узгодженості часу в пенсійній політиці в умовах поступового переходу від розподільчої системи до фінансування накопичувальних пенсій (Westerhout, Meijdam, Ponds, & Bonenkamp, 2022); І. Вульф пояснив еволюцію пенсійних систем через політичний тиск, який призвів до скасування пенсій в останні роки в багатьох країнах Центрально-Східної Європи, коли під час переходу на накопичувальну пенсійну схему люди з високими доходами отримують вигоду від змін, тоді як становище тих, хто має низькі доходи, погіршується (Wolf, 2022). Загалом, їхні праці зосереджуються на аналізі ефективності існуючих пенсійних систем, вивченні міжнародного досвіду та визначенні можливостей адаптації різних моделей пенсійного забезпечення до українських реалій.

Незважаючи на значний обсяг досліджень, проблема інтеграції обов'язкової накопичувальної системи в українські реалії

залишається дискусійною. Недостатньо вивченою є тема адаптації міжнародного досвіду з урахуванням українських соціально-економічних особливостей, а також питання захисту накопичень громадян від інфляційних ризиків. Таким чином, дана стаття спрямована на розширення наукового дискурсу з цієї проблематики та формування практичних рекомендацій для її вирішення.

**Методологія дослідження.** Методологічна основа дослідження базується на міждисциплінарному підході, що включає елементи економічного, соціологічного та правового аналізу. У роботі проведено критичний аналіз теоретичних підходів до визначення дефініцій, пов'язаних із системою обов'язкового накопичувального пенсійного страхування, емпіричне дослідження проблем її впровадження в Україні та аналіз статистичних даних.

Основні поняття, які використовуються в роботі, включають «накопичувальна пенсійна система», «пенсійне страхування», «пенсійний фонд», «активи пенсійного забезпечення». Зокрема, накопичувальна пенсійна система розглядається як механізм формування пенсійних виплат шляхом регулярних внесків, які інвестуються та накопичуються протягом робочого життя громадянина.

Для досягнення мети дослідження використано кілька методологічних підходів:

теоретичний аналіз, який включає огляд літератури з проблематики пенсійного страхування, зокрема праць провідних українських та закордонних науковців; порівняльний аналіз, який застосовано для вивчення світового досвіду функціонування накопичувальних пенсійних систем у країнах Східної Європи, Західної Європи та США; емпіричні методи, такі як соціологічне опитування, яке мало на меті визначити рівень обізнаності громадян щодо накопичувального страхування, їхні очікування та рівень довіри до фінансових установ, а також статистичний аналіз даних Державної служби статистики України та Пенсійного фонду України, зокрема динаміки надходжень, витрат та структури фінансування; методи збору та аналізу даних, для цього використовувались відкриті дані державних установ, результати соціологічного опитування (USAID) та інформація з міжнародних баз даних (OECD, World Bank, Eurostat), а також кореляційний аналіз для виявлення зв'язку між демографічними показниками і фінансовою стійкістю пенсійної системи та факторний аналіз для оцінки впливу різних чинників (економічних, соціальних, демографічних) на можливість впровадження накопичувальної системи.

Сильні сторони методології включають широкий спектр використовуваних методів, що дозволило комплексно підійти до пробле-

**Таблиця 1. Динаміка основних показників бюджету Пенсійного фонду України**

**Table 1. Dynamics of the main indicators of the budget of the Pension Fund of Ukraine**

| Показники / Indicators                                                                                     | Значення за рік: / Value for the year: |       |       |       |       |       | Темпи приросту, % / Growth rates, % |                   |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------|-------|-------|-------|-------|-------|-------------------------------------|-------------------|
|                                                                                                            | 2014                                   | 2019  | 2020  | 2021  | 2022  | 2023  | 2023 до / to 2022                   | 2023 до / to 2014 |
| Доходи бюджету ПФУ (власні кошти), млрд грн / Revenues of the PFU budget (own funds), billion UAH          | 192,3                                  | 303,1 | 329,5 | 367,2 | 403,4 | 450,6 | 11,7                                | 134,3             |
| Видатки бюджету ПФУ, млрд грн / Expenditures of the PFU budget, billion UAH                                | 243,5                                  | 435,9 | 479,3 | 520,9 | 590,1 | 746,3 | 26,5                                | 206,5             |
| Дефіцит бюджету ПФУ, млрд грн / PFU budget deficit, billion UAH                                            | 51,2                                   | 132,8 | 149,8 | 153,7 | 186,7 | 295,7 | 58,4                                | 477,5             |
| Дефіцит бюджету ПФУ у відсотках до його доходів, % / PFU budget deficit as a percentage of its revenues, % | 26,6                                   | 43,8  | 45,5  | 41,9  | 46,3  | 65,6  | 41,8                                | 146,6             |

Джерело: складено та розраховано автором за даними Пенсійного фонду України<sup>1</sup>

Source: compiled and calculated by the author based on the data of the Pension Fund of Ukraine<sup>1</sup>



ми. Проте, основною складністю стало забезпечення репрезентативності даних соціологічного опитування через низький рівень довіри респондентів до теми дослідження. Крім того, збір актуальних статистичних даних ускладнювався через обмеження доступу до деяких джерел інформації.

Результати дослідження є вагомим внеском у розвиток наукового дискурсу щодо впровадження накопичувальної системи пенсійного страхування в Україні та можуть бути використані для розробки практичних рекомендацій.

Основні результати. Дослідження функціонування добровільного недержавного накопичувального пенсійного страхування і рівень залучення до нього громадян показали, що третій рівень національної пенсійної системи не справляється зі своєю основною метою, полягаючи в істотному доповненні солідарної розподільчої підсистеми, яка є перший рівнем української

пенсійної системи, та у забезпеченні гідного рівня життя громадянам після їх виходу на пенсію (Зварич & Волошин, 2024a). А, поскільки обов'язкове накопичувальне пенсійне страхування другого рівня так і не впроваджене, а солідарна пенсійна підсистема й надалі слугує основним джерелом виплат належних пенсій відповідним громадянам похилого віку, у сучасних умовах функціонування вітчизняної пенсійної системи на неї покладається основне фінансове навантаження у сфері пенсійного забезпечення громадян.

На підтвердження цього спочатку визначимо співвідношення між доходами та витратами у солідарній пенсійній підсистемі України, які представлені у Табл. 1. У зв'язку із тим, що доходами розподільчої підсистеми зазвичай прийнято вважати страхові внески, які перераховані до бюджету Пенсійного фонду України (ПФУ), а видатками – фактичні витрати на пенсій-

**Таблиця 2. Динаміка показників дефіциту бюджету ПФУ, ВВП і доходів бюджету України та їх співвідношення за 2014-2023 роки**

**Table 2. Dynamics of indicators of the PFU budget deficit, GDP and budget revenues of Ukraine and their ratio for 2014-2023**

| Показники / Indicators                                                                                                                                   | Значення за рік: / Value for the year: |         |         |         |         |         | Темпи приросту, % / Growth rates, % |                   |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------|---------|---------|---------|---------|---------|-------------------------------------|-------------------|
|                                                                                                                                                          | 2014                                   | 2019    | 2020    | 2021    | 2022    | 2023    | 2023 до / to 2022                   | 2023 до / to 2014 |
| Дефіцит бюджету ПФУ, млрд грн / PFU budget deficit, billion UAH                                                                                          | 51,2                                   | 132,8   | 149,8   | 153,7   | 186,7   | 295,7   | 58,4                                | 477,5             |
| ВВП України, млрд грн / GDP of Ukraine, billion UAH                                                                                                      | 1 586,9                                | 3 974,6 | 4 194,1 | 5 459,6 | 5 191,0 | 6 537,8 | 25,9                                | 312,0             |
| Співвідношення дефіциту бюджету ПФУ до ВВП України, у % / The ratio of the PFU budget deficit to the GDP of Ukraine, in %                                | 3,2                                    | 3,3     | 3,6     | 2,8     | 3,6     | 4,5     | 25,6                                | 40,6              |
| Доходи бюджету України, млрд грн / Revenues of the budget of Ukraine, billion UAH                                                                        | 357,1                                  | 998,3   | 1 076,0 | 1 296,9 | 1 787,4 | 2 672,0 | 49,5                                | 648,2             |
| Співвідношення дефіциту бюджету ПФУ до доходів бюджету України, у % / The ratio of the PFU budget deficit to the revenues of the budget of Ukraine, in % | 14,3                                   | 13,3    | 13,9    | 11,9    | 10,5    | 11,1    | 5,9                                 | -22,4             |

Джерело: складено та розраховано автором за даними Державної служби статистики України<sup>1</sup> та Пенсійного фонду України<sup>2</sup>

Source: compiled and calculated by the author based on the data of the State Statistics Service<sup>1</sup> of Ukraine and the Pension Fund of Ukraine<sup>2</sup>

1 Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 03.01.2025).

2 Офіційний веб-сайт Пенсійного фонду України. URL: <https://www.pfu.gov.ua> (дата звернення: 03.01.2025).

ні виплати, її дефіцит покриватиметься за рахунок коштів Державного бюджету України.

Показники, що наводяться у Табл. 1, свідчать про збільшення дефіциту бюджету солідарної пенсійної підсистеми України у абсолютних значеннях: із 51,2 млрд грн у 2014 році до 295,7 млрд грн у 2023 році. Одночасно у відносному вираженні розмір дефіциту за 10 років помітно зріс (на 477,5 %).

Таке істотне зростання дефіциту бюджету солідарної пенсійної підсистеми зумовлюється тим, що темп збільшення її доходів не відповідає темпу зростання понесених витрат. Частина доходу, який випадає із пенсійної системи, спричинена цілою низкою чинників – таких, як: висока частка неформального сектору у національній економіці, зменшення співвідношення зайнятих і пенсіонерів тощо. Такий стан справ ставить під загрозу не тільки фінансову стійкість самої пенсійної системи, а і бюджетну стабільність України в цілому.

Щоб визначити масштаб такої ситуації, потрібно розглянути як абсолютні, так і відносні показники дефіциту бюджету розподільчого обсягу вітчизняної пенсійної системи, зокрема, його співвідношення до валового внутрішнього продукту (ВВП) та доходів бюджету України, які наведені у Табл. 2.

Результати аналізу наведених у ній даних свідчать про те, що впродовж останніх 10 років динаміка дефіциту бюджету розподільчої пенсійної підсистеми щодо основних показників національної економіки поступово зазнавала змін. Так, із 2014 року дефіцит солідарної пенсійної підсистеми збільшився із 3,2 % ВВП до 4,5 %, а відносно доходів бюджету зменшився із 14,3 % до 11,1 %.

Такі розрахунки дають можливість зробити висновок про відсутність тих зрушень, які стосуються зменшення навантаження солідарного елемента української пенсійної системи на вітчизняну економіку. Як бачимо, співвідношення дефіциту бюджету розподільчої пенсійної підсистеми до ВВП країни у період з 2014 року до 2017 року зменшувалось, однак із 2018 до 2023 року його значення зросло вдвічі (Табл. 2). Якщо виходити із цього аналізу, то можливо зробити висновок, що солідарна пенсійна підсистема держави є фінансово не стійкою, оскільки дефіцит її бюджету покривається за рахунок коштів бюджетного трансферту, рівень якого у понад 5.0 % від ВВП країни буде критичним із позиції стійкості як державного бюджету, так і економічної ситуації.

Далі продовжимо оцінювати ефективність розподільчої пенсійної підсистеми, розглянувши показники розмірів заробітних плат, пенсійних виплат та їх співвідношення у динаміці, які наводяться у Табл. 3.

Як можливо переконатись, показники пенсійних виплат протягом останніх років є свідченням того, що вони є недостатніми для того, щоб забезпечити громадянам гідний рівень життя опісля виходу на пенсію. Так, за станом на 01. 01. 2023 року середній розмір пенсії в Україні становив 4622,59 грн або ж \$ 126,41, тоді як на 01. 01. 2024 року він зріс до 5385,25 грн чи \$ 141,71 (Табл. 3).

Відтак, зазначені у Табл. 3 дані показують, що впродовж останніх 10 років валовий коефіцієнт заміщення пенсією середнього заробітку зменшився із 45,3 % станом на 01. 01. 2015 року до 30,9 % на 01. 01. 2024 року, а це свідчить про негативну динаміку у зростанні розриву від оптимального значення у 40.0 %, яке рекомендоване міжнародними організаціями. Водночас неможливо не помітити регресу із огляду на підвищення рівня заміщення заробітної плати пенсією впродовж останніх років. Тим більше, із 2015 по 2017 рік помічаємо різке зменшення коефіцієнта заміщення. Проте, уже у 2018 році він почав повільно збільшуватися, але в останні роки його значення залишається на рівні 31.0 %. Така ситуація означає, що темпи, із якими зростають пенсії, не відповідають темпам збільшення заробітних плат, оскільки пенсії зростають повільніше.

Враховуючи те, що дефіцит бюджету розподільчої пенсійної підсистеми України продовжує своє зростання, як у абсолютному, так і у відносному вираженні, приходимо до логічного висновку, що у неї відсутні будь-які ознаки її ефективності, позаяк попри значне зростання витрат на забезпечення виплат пенсій одночасно спостерігаємо зменшення значення коефіцієнта заміщення.

Далі продовжимо оцінювати ефективність обов'язкового розподільчого елемента вітчизняної пенсійної системи з розгляду його основних характеристик порівняно з розподільчими підсистемами деяких інших країн-членів Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). Основними показниками, які характеризують розподільчу пенсійну підсистему і дають можливість оцінити її ефективність, потрібно вважати такі, як: рівень державних витрат на виплату пенсій, валовий коефіцієнт заміщення заробітку, вік виходу на пенсію,

**Таблиця 3. Динаміка рівня заробітних плат, пенсійних виплат та їх співвідношення у солідарній пенсійній підсистемі України за 2014 – 2023 роки****Table 3. Dynamics of the level of wages, pension payments and their ratio in the solidarity pension subsystem of Ukraine for 2014 – 2023**

| Показники / Indicators                                                                                                                  | Значення станом на: / Value as of: |             |             |             |             |             | Темпи приросту, % / Growth rates, % |                                 |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------------------------------|---------------------------------|
|                                                                                                                                         | 01.01. 2015                        | 01.01. 2020 | 01.01. 2021 | 01.01. 2022 | 01.01. 2023 | 01.01. 2024 | 01.01. 2024 до / to 01.01. 2015     | 01.01. 2024 до / to 01.01. 2015 |
| Мінімальна заробітна плата, грн / Minimum wage, UAH                                                                                     | 1 218,00                           | 4 723,00    | 6 000,00    | 6 500,00    | 6 700,00    | 7 100,00    | 6,0                                 | 482,9                           |
| Мінімальна пенсія, грн / Minimum pension, UAH                                                                                           | 949,00                             | 1 638,00    | 1 769,00    | 1 934,00    | 2 093,00    | 2 361,00    | 12,8                                | 148,8                           |
| Середня заробітна плата, грн / Average salary, UAH                                                                                      | 3 474,75                           | 10 503,75   | 11 596,60   | 14 017,80   | 14 857,00   | 17 442,00   | 17,4                                | 402,0                           |
| Середня пенсія, грн / Average pension, UAH                                                                                              | 1 573,00                           | 3 064,77    | 3 538,97    | 3 991,53    | 4 622,59    | 5 385,25    | 16,5                                | 242,4                           |
| Співвідношення між мінімальною і середньою пенсіями, % / The ratio between the minimum and average pensions, %                          | 60,3                               | 53,5        | 50,0        | 48,5        | 45,3        | 43,8        | -3,2                                | -27,3                           |
| Співвідношення між мінімальними пенсією та заробітною платою, % / Ratio between minimum pension and salary, %                           | 77,9                               | 34,7        | 29,5        | 29,8        | 31,2        | 33,3        | 6,4                                 | -57,3                           |
| Співвідношення між мінімальною пенсією і середньою заробітною платою, % / The ratio between the minimum pension and the average wage, % | 27,3                               | 15,6        | 15,3        | 13,8        | 14,1        | 13,5        | -3,9                                | -50,4                           |
| Валовий коефіцієнт заміщення середнього заробітку, % / Gross replacement rate of average earnings, %                                    | 45,3                               | 29,2        | 30,5        | 28,5        | 31,1        | 30,9        | -0,7                                | -31,8                           |

Джерело: складено та розраховано автором за даними Державної служби статистики України<sup>1</sup> та Пенсійного фонду України<sup>2</sup>

Source: compiled and calculated by the author based on the data of the State Statistics Service of Ukraine<sup>1</sup> and the Pension Fund of Ukraine<sup>2</sup>

1 Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 03.01.2025).

2 Офіційний веб-сайт Пенсійного фонду України. URL: <https://www.pfu.gov.ua> (дата звернення: 03.01.2025).

**Таблиця 4. Порівняльна характеристика основних показників розподільчих пенсійних систем деяких країн ОЕСР та України станом на 1 січня 2023 року**  
**Table 4. Comparative characteristics of the main indicators of the distribution pension systems of some OECD countries and Ukraine as of January 1, 2023**

| Держава / State          | Співвідношення витрат на пенсії до ВВП, % / Ratio of pension costs to GDP, % | Валовий коефіцієнт заміщення середнього заробітку, % / Gross replacement rate of average earnings, % | Валовий коефіцієнт заміщення заробітку на 1 % ВВП, % / Gross earnings replacement rate per 1% of GDP, % | Вік виходу на пенсію, років / Retirement age, years |             | Середня тривалість життя на пенсії, років / Average life expectancy in retirement, years |             | Кількість працюючих на одного пенсіонера, осіб / Number of persons working for one pensioner, persons |
|--------------------------|------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------|-------------|------------------------------------------------------------------------------------------|-------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                          |                                                                              |                                                                                                      |                                                                                                         | Чол. / Man                                          | Жін. / Wom. | Чол. / Man                                                                               | Жін. / Wom. |                                                                                                       |
| Бельгія / Belgium        | 10,7                                                                         | 43,5                                                                                                 | 4,1                                                                                                     | 65,0                                                | 65,0        | 22,2                                                                                     | 25,2        | 2,9                                                                                                   |
| Британія / Britain       | 4,9                                                                          | 21,7                                                                                                 | 4,4                                                                                                     | 66,0                                                | 66,0        | 20,9                                                                                     | 23,5        | 3,0                                                                                                   |
| Греція / Greece          | 15,7                                                                         | 80,8                                                                                                 | 5,1                                                                                                     | 62,0                                                | 62,0        | 19,1                                                                                     | 25,5        | 2,5                                                                                                   |
| Іспанія / Spain          | 11,3                                                                         | 80,4                                                                                                 | 7,1                                                                                                     | 65,0                                                | 65,0        | 22,0                                                                                     | 26,5        | 3,0                                                                                                   |
| Італія / Italy           | 15,9                                                                         | 76,1                                                                                                 | 4,8                                                                                                     | 64,0                                                | 64,0        | 21,7                                                                                     | 25,7        | 2,4                                                                                                   |
| Латвія / Latvia          | 6,8                                                                          | 39,8                                                                                                 | 5,9                                                                                                     | 64,3                                                | 64,3        | 16,6                                                                                     | 20,5        | 2,6                                                                                                   |
| Литва / Lithuania        | 6,4                                                                          | 18,2                                                                                                 | 2,8                                                                                                     | 64,3                                                | 63,7        | 14,0                                                                                     | 19,2        | 2,8                                                                                                   |
| Нідерланди / Netherlands | 5,0                                                                          | 29,1                                                                                                 | 5,8                                                                                                     | 66,6                                                | 66,6        | 19,2                                                                                     | 22,5        | 2,9                                                                                                   |
| Німеччина / Germany      | 10,4                                                                         | 43,9                                                                                                 | 4,2                                                                                                     | 65,8                                                | 65,8        | 18,8                                                                                     | 22,6        | 2,6                                                                                                   |
| ОЕСР / OECD              | 7,7                                                                          | 42,3                                                                                                 | 5,5                                                                                                     | 64,4                                                | 63,6        | 18,4                                                                                     | 22,8        | 3,2                                                                                                   |
| Польща / Poland          | 10,9                                                                         | 29,3                                                                                                 | 2,7                                                                                                     | 65,0                                                | 60,0        | 15,1                                                                                     | 22,2        | 3,3                                                                                                   |
| Португалія / Portugal    | 12,4                                                                         | 73,9                                                                                                 | 6,0                                                                                                     | 65,6                                                | 65,6        | 17,5                                                                                     | 22,6        | 2,6                                                                                                   |
| Словачія / Slovakia      | 7,1                                                                          | 54,9                                                                                                 | 7,7                                                                                                     | 62,8                                                | 62,8        | 15,7                                                                                     | 20,2        | 3,7                                                                                                   |
| Словенія / Slovenia      | 10,0                                                                         | 42,1                                                                                                 | 4,2                                                                                                     | 62,0                                                | 62,0        | 20,4                                                                                     | 26,2        | 2,8                                                                                                   |
| США / USA                | 7,1                                                                          | 39,1                                                                                                 | 5,5                                                                                                     | 66,0                                                | 66,0        | 18,0                                                                                     | 20,6        | 3,4                                                                                                   |
| Угорщина / Hungary       | 7,6                                                                          | 52,4                                                                                                 | 6,9                                                                                                     | 65,0                                                | 62,0        | 14,5                                                                                     | 20,7        | 3,0                                                                                                   |
| Україна / Ukraine        | 11,4                                                                         | 31,1                                                                                                 | 2,7                                                                                                     | 60,0                                                | 60,0        | 13,7                                                                                     | 18,7        | 2,4                                                                                                   |
| Франція / France         | 13,4                                                                         | 57,6                                                                                                 | 4,3                                                                                                     | 64,8                                                | 64,8        | 23,3                                                                                     | 26,1        | 2,5                                                                                                   |
| Чехія / Czech Republic   | 7,9                                                                          | 47,4                                                                                                 | 6,0                                                                                                     | 63,8                                                | 63,8        | 15,8                                                                                     | 21,5        | 2,8                                                                                                   |
| Швейцарія / Switzerland  | 6,4                                                                          | 21,2                                                                                                 | 3,3                                                                                                     | 65,0                                                | 64,0        | 20,7                                                                                     | 23,8        | 3,1                                                                                                   |
| Швеція / Sweden          | 7,0                                                                          | 49,0                                                                                                 | 7,0                                                                                                     | 65,0                                                | 65,0        | 19,5                                                                                     | 22,6        | 2,8                                                                                                   |

Джерело: складено та розраховано автором за даними Державної служби статистики України<sup>1</sup>, Пенсійного фонду України<sup>2</sup>, ОЕСР<sup>3</sup> та Høj & Klimchuk<sup>4</sup>

Source: compiled and calculated by the author based on the data of the State Statistics Service of Ukraine<sup>1</sup>, the Pension Fund of Ukraine<sup>2</sup>, OECD<sup>3</sup> and Høj & Klimchuk<sup>4</sup>

1 Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 03.01.2025).

2 Офіційний веб-сайт Пенсійного фонду України. URL: <https://www.pfu.gov.ua> (дата звернення: 03.01.2025).

3 OECD. (2023). Pensions at Glance 2023: OECD and G20 Indicators. OECD Publishing, Paris. URL: [https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2023/12/pensions-at-a-glance-2023\\_4757bf20/678055dd-en.pdf](https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2023/12/pensions-at-a-glance-2023_4757bf20/678055dd-en.pdf) (дата звернення: 03.01.2025).

4 Høj J., Klimchuk V. «Safeguarding the sustainability of the Ukrainian pension system». OECD Economics Department Working Papers. No. 1805. Paris: OECD Publishing, 2024. URL: [https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2024/06/safeguarding-the-sustainability-of-the-ukrainian-pension-system\\_7dafdf76/fc202a7e-en.pdf](https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2024/06/safeguarding-the-sustainability-of-the-ukrainian-pension-system_7dafdf76/fc202a7e-en.pdf) (дата звернення: 03.01.2025).



середня тривалість життя опісля виходу на пенсію та співвідношення працюючих до пенсіонерів. Зазначені показники наведені у Табл. 4.

Представлені у Табл. 4 показники свідчать про невтішний стан розподільної пенсійної підсистеми України відносно розподільчих підсистем країн-членів ОЕСР. А одна із найскладніших проблем стосується співвідношення числа працюючих і пенсіонерів. Так, в Україні на одну особу пенсійного віку припадає 2,4 особи працездатного віку, однак частина із них офіційно не працевлаштовані та не сплачують внески, а у Великій Британії, Іспанії, Польщі, США, Угорщині, Швейцарії не менше як по 3 особи. Причина

такої ситуації полягає у демографічних чинниках, що спричинені процесом старіння нації, зростанням тривалості життя, зменшенням народжуваності та низьким значенням віку виходу на пенсію для українців (у 2024 році – 60 років для чоловіків та жінок), проте і найменшою середньою тривалістю життя опісля виходу на пенсію. Ще одним негативним чинником є низьке значення валового коефіцієнта заміщення розподільчої пенсійної підсистеми, що є одних із найнижчих показників у зазначених країнах, однак в інших державах із низьким показником коефіцієнта заміщення добре розвинутий другий та третій рівні пенсійної системи, що дає змогу істотно збільшити його значення, і чого немає в Україні.

Дослідження показують, що в Україні на теперішній час спостерігається один із найнижчих показників віддачі із витрачених державою коштів на пенсійне забезпечення громадян. У відповідності до наведених у Табл. 4 показників в Україні 1.0 % коштів, які витрачаються на пенсійне забезпечення громадян, створює лише 2,7 % валового коефіцієнта заміщення.

За умови, коли б пенсійний вік в Україні був встановлений, так, як і у розвинених державах Європи, із 65 років, вітчизняна підсистема розподільчого пенсійного забезпечення знаходилась би в однакових умовах із розподільчими пенсійними підсистемами інших країн хоча б за ознакою віку для працюючих, позаяк саме демографічні чинники мають визначальний вплив на розподільчі підсистеми. Так, в Україні на 1 січня 2022 року громадяни віком старше 65 років становили тільки 17,6 % населення (найнижче значення було лише в СРСР – 9 %)¹. Зважаючи на те, що у нашій держа-

ві на одну особу пенсійного віку припадає тільки 2,4 працюючих, а це є значно нижчим у порівнянні із аналогічними у інших досліджуваних країнах (Табл. 4), впливом надзвичайно низького значення показника співвідношення працюючих та пенсіонерів і визначається винятково низька ефективність розподільчої підсистеми.

Досить низький рівень соціальних стандартів в Україні, в їх числі пенсійного забезпечення, підтверджують і дослідженнями, порівнюючи розміри вітчизняних пенсійних виплат, заробітних плат, ставок страхового пенсійного внеску, стажу для призначення пенсії та чистого коефіцієнта заміщення середнього заробітку із показниками розвинених європейських країн (Табл. 5).

Для здійснення оцінки цих показників взято деякі країни-члени ОЕСР, серед яких представники Східної Європи – Латвія, Литва, Польща, Словачія, Словенія, Угорщина та Чехія, і Західної Європи – Греція, Іспанія, Італія, Німеччина, Франція та інші (Табл. 5). Так, у Польщі, яка разом із іншими східноєвропейськими державами набула статусу члена Євросоюзу і здійснює повну перебудову своєї національної економіки за принципами розвиненої ринкової економічної системи, середня пенсія станом на 1 січня 2023 року складала 400,0 \$ та була у 3,2 рази більша, ніж в Україні, але у п'ять разів нижчою за Німеччину. Позаяк така тенденція є характерною уже протягом тривалого часу і є свідченням того, що навіть у країнах Східної Європи, які вже впродовж тривалого періоду є членами Європейського Союзу, все ще так і не змогли досягти того високого рівня економічного розвитку та соціального захисту власних громадян, якщо порівнювати їх з державами Західної Європи.

В оцінці розподільчого складника національної пенсійної системи важливе місце займає і рівень ставок страхових пенсійних внесків. Так, в Україні встановлено їх ставку на рівні 22.0 % від нарахованої заробітної плати, що нижче за інші держави-члени ОЕСР (Табл. 5). Наприклад, у Великобританії вона складає 25,8 %, Греції – 26,0 %, Іспанії – 28,3 %, Італії – 33,0 %, у Франції – 27,8 %, Чехії – 28,0 %. І це при тому, що, на відміну від досліджуваних країн лише в Україні усі 100.0 % страхових внесків сплачує роботодавець.

Здійснюючи аналіз соціальних стандартів в Україні, потрібно наголосити на

ки України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 03.01.2025).

1 Офіційний веб-сайт Державної служби статисти-

**Таблиця 5. Співставлення розмірів заробітних плат, пенсій та інших показників розподільчих пенсійних систем країн ОЕСР і України на 1 січня 2023 року**  
**Table 5. Comparison of wages, pensions and other indicators of the distributional pension systems of OECD countries and Ukraine as of January 1, 2023**

| Країна / Country         | Середній розмір місячної заробітної плати, \$ / Average monthly salary, \$ | Ставка страхового пенсійного внеску, % / Insurance pension contribution rate, % |                      |                  | Стаж необхідний для призначення пенсії, років / The length of service is necessary for the appointment of a pension, years |                        | Середній розмір місячної пенсійної виплати, \$ / The average monthly pension payment, \$ | Чистий коефіцієнт заміщення пенсією середнього заробітку, % / Net coefficient of pension replacement of average earnings, % |
|--------------------------|----------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------|----------------------|------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                          |                                                                            | Робото-давець / Employer                                                        | Працівник / Employee | Разом / Together | Повний / Full                                                                                                              | Мінімаль-ний / Minimum |                                                                                          |                                                                                                                             |
| Бельгія / Belgium        | 2 230                                                                      | 8,86                                                                            | 7,54                 | 16,40            | 45                                                                                                                         | 30                     | 970                                                                                      | 60,9                                                                                                                        |
| Британія / Britain       | 4 550                                                                      | 13,80                                                                           | 12,00                | 25,80            | 35                                                                                                                         | 10                     | 987                                                                                      | 54,4                                                                                                                        |
| Греція / Greece          | 1 747                                                                      | 16,33                                                                           | 9,67                 | 26,00            | 40                                                                                                                         | 15                     | 1 412                                                                                    | 90,0                                                                                                                        |
| Іспанія / Spain          | 2 489                                                                      | 23,60                                                                           | 4,70                 | 28,30            | 15                                                                                                                         | 15                     | 2 001                                                                                    | 86,5                                                                                                                        |
| Італія / Italy           | 2 971                                                                      | 23,81                                                                           | 9,19                 | 33,00            | 20                                                                                                                         | 20                     | 2 261                                                                                    | 82,6                                                                                                                        |
| Латвія / Latvia          | 1 471                                                                      | 10,00                                                                           | 10,00                | 20,00            | 15                                                                                                                         | 15                     | 585                                                                                      | 52,8                                                                                                                        |
| Литва / Lithuania        | 1 814                                                                      | 0,00                                                                            | 8,70                 | 8,70             | 15                                                                                                                         | 15                     | 330                                                                                      | 28,9                                                                                                                        |
| Нідерланди / Netherlands | 5 047                                                                      | 0,00                                                                            | 18,00                | 18,00            | 45                                                                                                                         | 5                      | 1 469                                                                                    | 36,5                                                                                                                        |
| Німеччина / Germany      | 4 830                                                                      | 9,30                                                                            | 9,30                 | 18,60            | 45                                                                                                                         | 35                     | 2 120                                                                                    | 55,3                                                                                                                        |
| ОЕСР / OECD              | 3 438                                                                      | 9,10                                                                            | 6,30                 | 15,40            | 34                                                                                                                         | 19                     | 1 454                                                                                    | 61,4                                                                                                                        |
| Польща / Poland          | 1 364                                                                      | 9,76                                                                            | 9,74                 | 19,50            | 25                                                                                                                         | 25                     | 400                                                                                      | 40,3                                                                                                                        |
| Португалія / Portugal    | 2 258                                                                      | 15,50                                                                           | 7,20                 | 22,70            | 31                                                                                                                         | 15                     | 1 668                                                                                    | 98,8                                                                                                                        |
| Словачія / Slovakia      | 1 364                                                                      | 18,75                                                                           | 4,05                 | 22,80            | 47                                                                                                                         | 30                     | 749                                                                                      | 72,5                                                                                                                        |
| Словенія / Slovenia      | 2 047                                                                      | 8,85                                                                            | 15,55                | 24,40            | 15                                                                                                                         | 15                     | 862                                                                                      | 63,4                                                                                                                        |
| США / USA                | 5 407                                                                      | 5,30                                                                            | 5,30                 | 10,60            | 35                                                                                                                         | 10                     | 2 114                                                                                    | 50,5                                                                                                                        |
| Угорщина / Hungary       | 1 415                                                                      | 9,31                                                                            | 9,99                 | 19,30            | 20                                                                                                                         | 20                     | 742                                                                                      | 78,8                                                                                                                        |
| Україна / Ukraine        | 406                                                                        | 22,00                                                                           | 0,00                 | 22,00            | 35                                                                                                                         | 30                     | 126                                                                                      | 38,6                                                                                                                        |
| Франція / France         | 3 645                                                                      | 16,50                                                                           | 11,30                | 27,80            | 43                                                                                                                         | 1                      | 2 100                                                                                    | 71,9                                                                                                                        |
| Чехія / Czech Republic   | 1 687                                                                      | 21,50                                                                           | 6,50                 | 28,00            | 35                                                                                                                         | 35                     | 800                                                                                      | 58,9                                                                                                                        |
| Швейцарія / Switzerland  | 8 595                                                                      | 4,35                                                                            | 4,35                 | 8,70             | 44                                                                                                                         | 1                      | 1 822                                                                                    | 45,3                                                                                                                        |
| Швеція / Sweden          | 4 074                                                                      | 10,81                                                                           | 6,99                 | 17,80            | 40                                                                                                                         | 15                     | 1 996                                                                                    | 65,3                                                                                                                        |

Джерело: складено та розраховано автором за даними Державної служби статистики України<sup>1</sup>, Світового банку<sup>2</sup>, Пенсійного фонду України<sup>3</sup>, ОЕСД<sup>4</sup>

Source: compiled and calculated by the author based on the data of the State Statistics Service of Ukraine<sup>1</sup>, the World Bank<sup>2</sup>, the Pension Fund of Ukraine<sup>3</sup>, OECD<sup>4</sup>

1 Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 03.01.2025).

2 Офіційний веб-сайт Світового банку. URL: <https://www.worldbank.org/ext/en/home> (дата звернення: 03.01.2025).

3 Офіційний веб-сайт Пенсійного фонду України. URL: <https://www.pfu.gov.ua> (дата звернення: 03.01.2025).

4 Pensions at Glance 2023: OECD and G20 Indicators. Paris: OECD Publishing, 2023. URL: [https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2023/12/pensions-at-a-glance-2023\\_4757bf20/678055dd-en.pdf](https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2023/12/pensions-at-a-glance-2023_4757bf20/678055dd-en.pdf) (дата звернення: 03.01.2025).

тому, що вони є набагато нижчими від розвинених держав Європи, а західноєвропейські взагалі у багато разів перевершують українські показники. Одночасно привертає особливу увагу показник, що характеризує рівень чистого

коефіцієнта заміщення середньої заробітної плати. Так, приміром, у Німеччині середня пенсія складає 55,3 % від середньої заробітної плати у країні, у той час, як у Польщі та Україні він дорівнює 40,3 % і 38,6 % (Табл. 5).

Тож, очевидним є те, що розподільча складова національної пенсійної системи потребує впровадження стратегічних заходів для її удосконалення і досягнення середніх статистичних показників, котрі встановлені у розвинених країнах Європи та рекомендовані міжнародними економічними організаціями.

Дослідження основних особливостей формування і функціонування пенсійних систем у зарубіжних державах (Зварич &

Волошин, 2023), у тому числі усього різноманіття проведених реформ систем пенсійного забезпечення громадян у країнах ОЕСР, є надзвичайно корисним для розробки стратегії державного регулювання системи пенсійного забезпечення громадян України. Проте, застосування міжнародного досвіду відносно визначення подальших шляхів відповідного розвитку вітчизняної пенсійної системи без врахування демографічних особливостей України та її соціально-економічних чинників на сучасному етапі пенсійної реформи може призвести до несприятливих наслідків як для самої пенсійної системи держави, так і вітчизняної економіки в цілому.

Водночас результати наведених досліджень підтверджують нагальну необхідність у реформуванні сфери пенсійного забезпечення громадян в Україні. При цьому фахівці у пенсійній сфері вважають, що найбільші істотні проблеми стосовно соціального захисту громадян за їх виходу на пенсію

**Таблиця 6. Країни із найвищими прогнозованими темпами зменшення чисельності населення у 2022 – 2050 роках**  
**Table 6. Countries with the highest projected rates of population decline in 2022 – 2050**

| №<br>п/п<br>/ No | Країна / Country      | Загальна чисельність населення, тис. осіб /<br>Total population, thousand persons |                 | Зміна чисельності населення: /<br>Population change: |       |
|------------------|-----------------------|-----------------------------------------------------------------------------------|-----------------|------------------------------------------------------|-------|
|                  |                       | 2022 рік / year                                                                   | 2050 рік / year | тис. осіб /<br>thousand persons                      | %     |
| 1                | Україна / Ukraine     | 40 511                                                                            | 29 887          | -10 624                                              | -26,2 |
| 2                | Латвія / Latvia       | 1 876                                                                             | 1 466           | -410                                                 | -21,9 |
| 3                | Литва / Lithuania     | 2 806                                                                             | 2 337           | -469                                                 | -16,7 |
| 4                | Болгарія / Bulgaria   | 6 839                                                                             | 5 858           | -981                                                 | -14,3 |
| 5                | Греція / Greece       | 10 460                                                                            | 8 965           | -1 495                                               | -14,3 |
| 6                | Хорватія / Croatia    | 3 862                                                                             | 3 310           | -552                                                 | -14,3 |
| 7                | Румунія / Romania     | 19 042                                                                            | 16 439          | -2 603                                               | -13,7 |
| 8                | Польща / Poland       | 37 654                                                                            | 34 624          | -3 030                                               | -8,0  |
| 9                | Португалія / Portugal | 10 352                                                                            | 9 650           | -702                                                 | -6,8  |
| 10               | Словачія / Slovakia   | 5 435                                                                             | 5 180           | -255                                                 | -4,7  |
| 11               | Угорщина / Hungary    | 9 689                                                                             | 9 231           | -458                                                 | -4,7  |
| 12               | Італія / Italy        | 59 030                                                                            | 57 519          | -1 511                                               | -2,6  |
| 13               | Фінляндія / Finland   | 5 548                                                                             | 5 459           | -89                                                  | -1,6  |
| 14               | Словенія / Slovenia   | 2 107                                                                             | 2 094           | -13                                                  | -0,6  |

Джерело: систематизовано автором на основі даних Державної служби статистики України<sup>1</sup> та Статистичного офісу ЄС (Євростат)<sup>2</sup>

Source: systematized by the author based on data from the State Statistics Service of Ukraine<sup>1</sup> and the Statistical Office of the EU (Eurostat)<sup>2</sup>

<sup>1</sup> Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 03.01.2025).

<sup>2</sup> Офіційний веб-сайт Статистичного офісу ЄС (Євростат). URL: <https://ec.europa.eu/eurostat> (дата звернення: 03.01.2025).

виникають та у подальшому будуть загострюватись у державах, де відбуваються процеси старіння і скорочення чисельності населення. У нинішніх реаліях його старіння вже стало глобальною проблемою, у той час як скорочення його чисельності залишається здебільшого явищем регіонального значення. Перед явищем стрімкого скорочення кількості населення на фоні винятково ви-

сокого значення рівня постаріння громадян у Європі зіткнулись у цей період часу саме постсоціалістичні країни Східної Європи, серед яких і Україна (Табл. 6).

У порівнянні із західноєвропейськими та скандинавськими державами, у яких на цей час наявні та на перспективу прогнозуються ще вищі темпи зменшення чисельності населення, а відповідно із наявними

**Таблиця 7. Динаміка основних демографічних показників України та їх аналіз**  
**Table 7. Dynamics of the main demographic indicators of Ukraine and their analysis**

| Показники / Indicators                                                                                                                                                                            | Значення станом на: / Value as of: |                |                |                |                |                | Темпи приросту, %<br>/ Growth rates, % |                              |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------|----------------|----------------|----------------|----------------|----------------|----------------------------------------|------------------------------|
|                                                                                                                                                                                                   | 01.01.<br>2015                     | 01.01.<br>2018 | 01.01.<br>2019 | 01.01.<br>2020 | 01.01.<br>2021 | 01.01.<br>2022 | 01.01.22 до /<br>to 01.01.21           | 01.01.22 до /<br>to 01.01.15 |
| Кількість населення, млн осіб / Population, million people                                                                                                                                        | 42,9                               | 42,2           | 42,0           | 41,7           | 41,4           | 41,0           | -1,0                                   | -4,4                         |
| Чисельність осіб нижче працездатного віку, млн осіб / Number of people below working age, million people                                                                                          | 6,8                                | 6,9            | 6,9            | 6,8            | 6,7            | 6,6            | -1,5                                   | -2,9                         |
| Кількість осіб працездатного віку, млн осіб / Number of people of working age, million people                                                                                                     | 26,6                               | 25,6           | 25,3           | 25,0           | 24,6           | 24,3           | -1,2                                   | -8,6                         |
| Чисельність осіб пенсійного віку, млн осіб / The number of people of retirement age, million people                                                                                               | 9,3                                | 9,7            | 9,8            | 10,0           | 10,1           | 10,2           | 1,0                                    | 9,7                          |
| Кількість осіб, які сплачують пенсійні внески, млн осіб / Number of persons paying pension contributions, million persons                                                                         | 12,9                               | 12,9           | 13,2           | 13,2           | 12,8           | 12,2           | -4,7                                   | -5,4                         |
| Число пенсіонерів, млн осіб / Number of pensioners, million people                                                                                                                                | 12,3                               | 11,7           | 11,5           | 11,3           | 11,1           | 10,8           | -2,7                                   | -12,2                        |
| Співвідношення платників пенсійних внесків і працездатних осіб, % / Ratio of payers of pension contributions and able-bodied persons, %                                                           | 48,5                               | 50,4           | 52,2           | 52,8           | 52,0           | 50,2           | -3,5                                   | 3,5                          |
| Співвідношення чисельності осіб, котрі сплачують пенсійні внески, до чисельності пенсіонерів, % / The ratio of the number of persons who pay pension contributions to the number of pensioners, % | 1,05                               | 1,1            | 1,2            | 1,2            | 1,2            | 1,1            | -8,3                                   | 4,8                          |
| Відношення частки пенсіонерів до загальної кількості населення, % / The ratio of the share of pensioners to the total population, %                                                               | 28,7                               | 27,7           | 27,4           | 27,1           | 26,8           | 26,3           | -1,9                                   | -8,4                         |
| Коефіцієнт демографічного навантаження, % / Demographic load factor, %                                                                                                                            | 37,5                               | 39,3           | 39,8           | 40,3           | 40,6           | 41,0           | 1,0                                    | 9,3                          |
| Коефіцієнт потенційного заміщення, % / Coefficient of potential replacement, %                                                                                                                    | 25,6                               | 27,0           | 27,3           | 27,2           | 27,2           | 27,2           | 0,0                                    | 6,3                          |
| Коефіцієнт пенсійного навантаження, % / Coefficient of pension burden, %                                                                                                                          | 35,0                               | 37,9           | 38,7           | 40,0           | 41,1           | 42,0           | 2,2                                    | 20,0                         |

Джерело: складено та розраховано автором на основі даних Державної служби статистики України<sup>1</sup> та Пенсійного фонду України<sup>2</sup>

Source: compiled and calculated by the author based on data from the State Statistics Service of Ukraine<sup>1</sup> and the Pension Fund of Ukraine<sup>2</sup>

1 Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 03.01.2025).

2 Офіційний веб-сайт Пенсійного фонду України. URL: <https://www.pfu.gov.ua> (дата звернення: 03.01.2025).



прогнозами міжнародних фінансових організацій і провідних науковців знаходяться: Україна, Латвія та Литва. А у відповідності зі здійсненими розрахунками до 2050 року чисельність населення у цих державах може зменшитись відповідно на 26,2 %, 21,9 % і 16,7 % (Табл. 6). Зважаючи на наведене, така тенденція у демографічній сфері у подальшому не буде сприяти підвищенню рівня соціальних стандартів для громадян після досягнення ними пенсійного віку і в Україні.

Так, демографічні процеси у світі та в Україні вважають одним із визначальних чинників, який безпосередньо здійснює вплив на фінансовий стан національних пенсійних систем. Притаманним для них явищем у сучасних умовах став процес старіння населення, який проявляється через зростання частки осіб, які належать до старших вікових груп у загальній чисельності громадян, котрі досягли віку виходу на пенсію. Зокрема, процес стрімкого демографічного старіння населення України підтверджується основними відображеннями у Табл. 7 демографічними показниками. Так, станом на 1 січня 2015 року загальна

чисельність населення в Україні складала 42,9 млн. осіб, а на 1 січня 2022 року – 41,0 млн. осіб (Табл. 7). Але, частка громадян пенсійного віку за станом на 1 січня 2015 року становила 28,7 %, а на 1 січня 2022 – 26,3 %.

Вплив на суспільство та економіку населення, яке не належить до працездатного віку, визначається коефіцієнтом демографічного навантаження. По-скільки до такої когорти громадян відносяться ті особи, які молодші 16 років, і пенсійного віку, то його потрібно визначати як співвідношення залежної частини населення до його продуктивної (працездатної) частини. Таким чином, для України він на 1 січня 2025 року дорівнюватиме 37,5 % та із кожним наступним роком поступово збільшуватиметься (Табл. 7). Позаяк цей показник визначає, що чисельність працездатного населення у 1,5 рази перевищує кількість громадян непрацездатного віку, то таке співвідношення свідчить про відносно середнє значення соціального навантаження для громадянського суспільства. Однак, потрібно зауважити те, що в Україні є достатньо високою частка «тіньової економіки» і не усе населення працездатно-

**Таблиця 8. Рейтинг деяких країн відповідно до Індексу процвітання (The Legatum Prosperity Index) за 2010, 2020, 2023 роки**  
**Table 8. Rating of some countries according to the Legatum Prosperity Index for 2010, 2020, 2023**

| Рейтинг держави у році:<br>/ State ranking in the year: |      |      | Країна / Country            | Значення індексу у 2023 році: /<br>Value of the index in 2023: |                                          |                                     |
|---------------------------------------------------------|------|------|-----------------------------|----------------------------------------------------------------|------------------------------------------|-------------------------------------|
| 2010                                                    | 2020 | 2023 |                             | «Соціальний капітал» / «Social capital»                        | «Економічна якість» / «Economic quality» | «Умови життя» / «Living Conditions» |
| 1                                                       | 1    | 1    | Данія / Denmark             | 1                                                              | 7                                        | 2                                   |
| 2                                                       | 5    | 2    | Швеція / Sweden             | 4                                                              | 8                                        | 3                                   |
| 3                                                       | 2    | 3    | Норвегія / Norway           | 3                                                              | 5                                        | 4                                   |
| 4                                                       | 4    | 4    | Фінляндія / Finland         | 7                                                              | 20                                       | 7                                   |
| 5                                                       | 3    | 5    | Швейцарія / Switzerland     | 12                                                             | 2                                        | 5                                   |
| 6                                                       | 6    | 6    | Нідерланди / Netherlands    | 8                                                              | 10                                       | 1                                   |
| 8                                                       | 7    | 7    | Люксембург / Luxembourg     | 18                                                             | 6                                        | 6                                   |
| 10                                                      | 8    | 8    | Ісландія / Iceland          | 5                                                              | 21                                       | 10                                  |
| 9                                                       | 9    | 9    | Німеччина / Germany         | 20                                                             | 11                                       | 8                                   |
| 7                                                       | 10   | 10   | Нова Зеландія / New Zealand | 2                                                              | 22                                       | 30                                  |
| 82                                                      | 95   | 74   | Україна / Ukraine           | 59                                                             | 77                                       | 74                                  |

Джерело: систематизовано автором за даними The Legatum Prosperity IndexTM<sup>1</sup>

Source: systematized by the author based on The Legatum Prosperity IndexTM<sup>1</sup>

<sup>1</sup> The Legatum Prosperity IndexTM 2023. A tool for transformation. URL: [https://docs.prosperity.com/9616/7756/5038/The\\_2023\\_Legatum\\_Prosperty\\_Index\\_report.pdf](https://docs.prosperity.com/9616/7756/5038/The_2023_Legatum_Prosperty_Index_report.pdf) (дата звернення: 03.01.2025).

го віку здійснює сплату страхових пенсійних внесків до бюджету Пенсійного фонду України. Тому зазначена ситуація є достатньо істотною проблемою як для економіки держави в цілому, так і для функціонування її пенсійної системи у тому числі.

Значення коефіцієнта потенційного заміщення, який розраховується як співвідношення чисельності населення, вік якого є нижчим від працездатного, до кількості громадян працездатного віку, для України за станом на 1 січня 2015 року становила 25.6 %, а за станом на 1 січня 2022 року – 27.2 %, як це зазначено у Табл. 7. При цьому у той час, як значення коефіцієнта пенсійного забезпечення, який визначається як співвідношення чисельності населення пенсійного віку до кількості працездатних громадян, для нашої держави за станом на 1 січня 2015 року становив 35.0 % та 42.0 % на 1 січня 2021 року.

Тож, старіння населення стало глобальною проблемою і спричинило серйозні наслідки по суті для усіх сфер суспільного життя. Із такої причини усі питання, які пов'язані з процесом старіння, повинні бути узяті до уваги для увідповіднення суспільства та економіки із змінами демографічної ситуації.

Для врахування наслідків старіння населення функціонує мейнстрімінг демографічного старіння – багатовимірні зусилля, процес і стратегія із інтеграції чинника старіння громадян в усі сфери соціальної політики та закладання відповідних програм на усіх її рівнях. А основною метою стало досягнення певного рівня розвитку суспільства, корисного для його усіх вікових груп.

За умов пришвидшеного демографічного старіння населення в Україні основне значення має проблема недостатньої економічної та соціальної активності осіб старшого віку. Зокрема, на низькому рівні залишається участь літніх людей в економічній діяльності – рівень зайнятості осіб віком від 60 і більше років становив в Україні у 2022 році тільки 9,0 %, а у країнах ЄС – 53,8 % у віковій групі від 60 до 64 років та 24,5 % – у віці 65 – 69 років<sup>1 2)</sup>.

При цьому із метою здійснення оцінки якості життя осіб літнього віку використо-

вуються різноманітні індекси для оцінювання їх реального стану і здійснення відповідних міжнародних співставлень. Але, такий індекс це лише перший крок, який буде сприяти впровадженню більш активної та цілеспрямованої соціальної політики із боку держави і невпинного розвитку соціального потенціалу та визначенню основних чинників задля економічного прогресу. Так, один із чинників, яким здійснюється вплив на пенсійне забезпечення громадян, є економічний і соціальний рівень держави. Такий Рейтинг процвітання складається лондонським інститутом Legatum ще із 2006 року (Табл. 8). Він показує, як країни у ньому розміщені згідно індексу, що визначають за 12 такими показниками, як: бізнес; доступ до ринку; екологія; захищеність та особиста свобода громадян; інвестиційне середовище; інфраструктура; освіта; охорона здоров'я; соціальний капітал; якість економіки і управління та інші. Так, в рейтингу Індексу процвітання Україна займає 74 позицію, піднявшись на 21 пункт порівняно із 2020 роком і на 8 у порівнянні із 2010 роком<sup>3</sup>.

Одночасно із цим вважаємо, що накопичення пенсійних активів, які інвестуються в економіку держави, сприяють її невпинному економічному зростанню і збільшенню зайнятості, що своєю чергою істотно розширює фінансові можливості солідарної пенсійної систем. Таким чином, відповідні пенсійні накопичення дуже істотно позитивно впливають на економіку та пенсійну підсистему, покращуючи позиції держав у Рейтингу із індексом процвітання.

На стрімке зростання кількості осіб пенсійного віку суспільство відповіло прискореним розвитком і подальшою трансформацією пенсійних систем.

При цьому варто зазначити, що Україна дещо відстає від країн пострадянського простору у здійсненні пенсійних реформ та створенні відповідаючої ринковим умовам системи соціального захисту осіб, які втратили працездатність.

Таким чином, основними чинниками незадовільного функціонування вітчизняної пенсійної системи залишаються: важка макроекономічна ситуація у державі; досить складні демографічні процеси і негативні тенденції їх розвитку; значна «тінізація» виплат працівникам; істотний рівень «тінізації» національної економіки; надто

1 Офіційний веб-сайт Статистичного офісу ЄС (Євростату). URL: <https://ec.europa.eu/eurostat> (дата звернення: 03.01.2025).

2 Pensions at Glance 2023: OECD and G20 Indicators. Paris: OECD Publishing, 2023. URL: [https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2023/12/pensions-at-a-glance-2023\\_4757bf20/678055dd-en.pdf](https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2023/12/pensions-at-a-glance-2023_4757bf20/678055dd-en.pdf) (дата звернення: 03.01.2025).

3 The Legatum Prosperity IndexTM 2023. A tool for transformation. URL: [https://docs.prosperity.com/9616/7756/5038/The\\_2023\\_Legatum\\_Pro Prosperity\\_Index\\_report.pdf](https://docs.prosperity.com/9616/7756/5038/The_2023_Legatum_Pro Prosperity_Index_report.pdf) (дата звернення: 03.01.2025).

високий рівень трудової міграції; недостатня поінформованість громадян про результати у здійсненні пенсійної реформи.

Звертаючи відповідну увагу на важливість врахування демографічного чинника у процесі побудови ефективної національної пенсійної системи, вітчизняні фінансисти здебільшого вважають, що не він є головним. Основною ж проблемою, на їх думку, є поточна економічна ситуація у державі, покільки, що б не робилось у самій пенсійній системі та які б заходи не пропонувались, завжди можливо щось «направити», але проблеми у загальному таким чином розв'язати неможливо. Тому міжнародними експертами пропонується розгляд демографічної проблеми у загальному контексті стану соціально-економічного розвитку будь-якої держави, а для цього необхідно об'єктивні передумови для формування довгострокової стратегії макроекономічного розвитку<sup>1</sup>.

Відтак, макроекономічний стан держави є не менш важливим чинником, який здійснює істотний вплив на стан пенсійної системи, покільки низькі показники діяльності відповідного державного механізму і жорсткість наявної економічної системи не дають реальної можливості забезпечувати відповідним чином високий рівень життя громадян. Проте, на теперішній час в Україні так і не вдалось здійснити пришвидшення макроекономічного розвитку.

Водночас система пенсійного забезпечення громадян України на сьогоднішній день залишається у складному становищі – вона все ще не в змозі повною мірою задовольнити нагальні потреби осіб пенсійного віку. При цьому значення основних показників, які її характеризують, є істотно нижчими, аніж в більшості розвинених європейських країн та не відповідають рівню сучасних міжнародних стандартів у сфері пенсійного забезпечення осіб похилого віку.

Покільки питома вага пенсіонерів за останні п'ять років становить близько 26,0 – 27,0 % усього населення нашої держави, тому обсяг пенсійних виплат займає доволі значний відсоток відносно обсягу ВВП України. Одночасно попри зростання за період цього дослідження розмірів середньої заробітної плати і мінімальної та середньої пенсій у країні їх розміри не в змозі задо-

вольнити потреби вітчизняних пенсіонерів і працездатного населення.

При цьому винятково важливу роль у пенсійному забезпеченні відіграє фінансовий аспект, покільки особи пенсійного віку складають чверть усього населення держави. Тож, забезпечення фінансовими ресурсами їх потреб є одним із основних завдань фінансових інститутів країни. А однією із причин постійного значного розміру дефіциту бюджету Пенсійного фонду України, як вважає більшість фінансових експертів, є істотна частка «тіньової» економіки. Так, із 24,3 млн осіб працездатного населення в Україні сплачують єдиний соціальний внесок тільки 12,2 млн осіб<sup>2</sup>, отже така ситуація створює суттєву проблему, позаяк надходження від сплати єдиного соціального внеску є основним джерелом фінансування виплат пенсій солідарної пенсійної системи. Тому виведення економіки з «тіні» сприятиме скороченню дефіциту бюджету Пенсійного фонду України і збільшенню надходжень його доходів<sup>3</sup>.

Наявність проблем тіньового сектору економіки є надзвичайно актуальною для України, покільки ухилення від сплати податків створює значний дефіцит коштів в бюджеті держави, що в результаті призводить до урізання соціальних потреб, тобто зменшення видатків на суспільні потреби. При цьому значний рівень «тінізації» оплати праці громадян пояснюється: 1. Враженням невідповідності сплачених пенсійних внесків і податків та якості надання державних послуг, яке призводить до потреби у значних додаткових витратах населення для їх отримання на належному рівні. 2. Істотним розривом у ціні трудових ресурсів для роботодавця і фактичними коштами, які отримує за свою роботу працюючий. 3. Їх лояльним ставленням до виплат неофіційних заробітних плат та позбавлення гарантій їх пенсійного і соціального забезпечення. 4. Почуттям несправедливості системи солідарного розподілу пенсій, яке пов'язане зі значною кількістю особливих, пільгових, професійних та спеціальних режимів пенсійного забезпечення. 5. Фактичною відсутністю покарань за порушення у сфері праці. 6. Функціонуванням механізмів, що призводять до дешевшого та легшого виведення коштів підприємств із ле-

1 Høj J., Klimchuk V. «Safeguarding the sustainability of the Ukrainian pension system». OECD Economics Department Working Papers. No. 1805. Paris: OECD Publishing, 2024. URL: [https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2024/06/safeguarding-the-sustainability-of-the-ukrainian-pension-system\\_7dafdf76/fc202a7e-en.pdf](https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2024/06/safeguarding-the-sustainability-of-the-ukrainian-pension-system_7dafdf76/fc202a7e-en.pdf) (дата звернення: 03.01.2025).

2 Офіційний веб-сайт Пенсійного фонду України. URL: <https://www.pfu.gov.ua> (дата звернення: 03.01.2025).

3 Звіт про виконання бюджету Пенсійного фонду України за 2023 рік. URL: <https://www.pfu.gov.ua/2164905-zvit-pro-vykonannya-byudzhetu-pensijnogo-fondu-ukrayiny-za-2023-rik/> (дата звернення: 03.01.2025).



гального у позалегальний сектор економіки для виплат «тіньових» зарплат.

Солідарна підсистема пенсійного забезпечення громадян України не в змозі самостійно справитись із фінансуванням виплат пенсій, оскільки не вистачає власних фінансових ресурсів, свідченням чого є дефіцит бюджету Пенсійного фонду України. Така ситуація призводить до залучення грошових ресурсів із Державного бюджету України, позаяк відповідно до українського пенсійного законодавства дефіцит його бюджету покривається саме за рахунок нього. Так, у 2023 році із 10,5 млн пенсіонерів 3,1 млн або 29,7 % отримують пенсійні виплати у розмірі до 3.0 тис грн., а середній розмір пенсійної виплати у 2023 році склав 5385,25 грн<sup>1</sup>. Таким чином, зазначені дані засвідчують кризовий фінансовий стан солідарної пенсійної підсистеми.

Водночас ключову роль у вдалій реалізації кожного наступного етапу реформування пенсійної системи відіграє рівень довіри до неї громадян. Недостатність у здійсненні інформаційно-роз'яснювальної роботи із населенням на початку пенсійної реформи призводить до зменшення рівня довіри до запроваджуваних реформ і збільшення негативної оцінки самого терміну «реформа». При цьому за результатами профінансованого Агентством США із міжнародного розвитку (USAID) опитування громадської думки, мета якого полягала у визначенні ставлення населення України до питань пенсійного віку та пенсійного забезпечення, більшість із них не володіє достатньою інформацією про зміни, які впроваджувались в пенсійній системі, розпочинаючи із 2004 року, а тому підтримка пенсійних реформ громадянами є все ще не активною<sup>2</sup>. Наявний досить сильний спротив підвищенню пенсійного віку і це відноситься до респондентів усіх вікових категорій та освітніх рівнів. Ще низьким залишається рівень довіри громадян і до приватних фінансових установ, що відіграватимуть основну роль у функціонуванні другого рівня національної пенсійної системи. Населення замало поінформоване із питань діяльності недержавних пенсійних фондів та скептично ставиться до результатів їх роботи<sup>3</sup>. Таким чином, у світлі пен-

сійного реформування нагальною є низка заходів із вдосконалення і спрощення самого механізму функціонування пенсійної системи та забезпечення її розуміння громадянами і роботодавцями.

Саме у зв'язку із цим здійснення реформи вітчизняної пенсійної системи стало одним із пріоритетів для Кабінету Міністрів України. Розпочинаючи її реформування потрібно насамперед розуміти до чого воно призведе та якою у результаті буде наша система пенсійного забезпечення громадян. При цьому накопичений за кордоном досвід свідчить про те, що оптимальна пенсійна система повинна бути адекватною, тобто пенсійна виплата має належним чином замінити минулу заробітну плату особи, щоб коли опісля виходу на пенсію вона не відчувала істотного погіршення фінансового стану, позаяк основна вимога до пенсійної системи – подолання бідності осіб пенсійного віку.

Важливим є і те, щоб система пенсійного забезпечення була реальною, а це означає, що громадськість повинна мати фінансову можливість забезпечити її адекватність, як на сьогоднішній день, так і через багато років. Окрім цього, вона має бути сталою, позаяк постійні непередбачувані зміни та їх коригування призводять до того, що громадяни втрачають впевненість у власному майбутньому і довіру як до пенсійного забезпечення, так і влади. Тому, як показали сьогоднішні реалії, пенсійна система повинна бути надійною та такою, яка зможе протистояти викликам, зокрема, економічним і демографічним кризам.

У рамках реформування пенсійної системи України важливим системним заходом вважається впровадження загальнообов'язкового державного накопичувального пенсійного страхування, яке формуватиме другий рівень вітчизняної пенсійної системи. Як вважають деякі фінансисти, їх системи мають можливість стати «рушієм економіки»<sup>4</sup>. Накопичувальна складова пенсійного забезпечення уможливить диверсифікацію джерел одержання коштів опісля досягнення пенсійного віку та зменшення у майбутньому впливу на стан солідарної підсистеми пенсійного страхування демографічного чинника. Окрім цього, використання підсистеми загальнообов'язкового накопичувального пенсійного страхування дасть можливість сформувати цілісну модель національної

1 Офіційний веб-сайт Пенсійного фонду України. URL: <https://www.pfu.gov.ua> (дата звернення: 03.01.2025).

2 Опитування громадської думки. Проект USAID, 2020. URL: [https://www.sapiens.com.ua/publications/socpolresearch/287/USAID\\_ENGAGE\\_CEP\\_Winter2020\\_UKR.pdf](https://www.sapiens.com.ua/publications/socpolresearch/287/USAID_ENGAGE_CEP_Winter2020_UKR.pdf) (дата звернення: 03.01.2025).

3 Там само.

4 Коваль О. П. Ризики, загрози, пріоритети та наслідки реформування пенсійної системи України: аналітична доповідь. Київ : НІСД, 2012. 112 с.



пенсійної системи, яка складатиметься із трьох рівнів, які визначаються вітчизняним пенсійним законодавством<sup>1</sup>. Сама ж потреба у одночасному функціонуванні усіх трьох рівнів національної пенсійної системи сприятиме її послідовному становленню, як цілісного механізму і надасть змогу використовувати як солідарні, так і накопичувальні пенсійні програми, та вивести фінансові відносини між її основними суб'єктами на новий щабель.

Що ж стосується впровадження обов'язкового накопичувального пенсійного страхування, в Україні уже тривалий період часу ведуться наукові та політичні дискусії. З цього приводу існують різні погляди, як саме другий рівень вітчизняної пенсійної системи буде проявляти себе на практиці, і яким має бути механізм його функціонування, які фінансові інститути повинні бути задіяні для його впровадження та якою мусить бути розроблена нормативно-правова основа для нього. А найголовнішим є питання, яким чином повинен бути реалізований захист пенсійних активів другого рівня відносно проявів різних фінансових ризиків за їхнього довгострокового зберігання. Накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування (другий рівень) була прийнятою на законодавчому рівні ще у 2003 році, проте і донині в Україні не впроваджена. Думка додавання обов'язкової накопичувальної підсистеми до сьогодні чинної моделі вітчизняної пенсійної системи у подальшому виникла у 2016 – 2017 роках, а у липні 2017 року групою народних депутатів у Верховній Раді України зареєстровано проект закону № 6677<sup>2</sup>, який передбачає систему децентралізованого адміністрування накопичувальних пенсійних рахунків учасників другого рівня через уже наявних суб'єктів недержавного пенсійного забезпечення (третього рівня). У березні 2019 року Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку було запропоновано вже власний проект закону, який стосувався впровадження загальнообов'язкового накопичувального пенсійного страхування<sup>3</sup>.

1 Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування : Закон України від 09 липня 2003 року. № 1058-IV. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15> (дата звернення: 03.01.2025).

2 Про загальнообов'язкове накопичувальне пенсійне забезпечення : проект Закону України від 10 липня 2017 року. № 6677-IV. Законодавство України. URL: [https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4\\_1?pf3511=62218](https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62218) (дата звернення: 03.01.2025).

3 Про загальнообов'язкове накопичувальне пенсійне забезпечення : проект Закону 27 червня 2018 року. Розроб-

При цьому у пошуках оптимального механізму впровадження другого рівня до Верховної Ради України в грудні 2019 року було подано ще один проект закону про практичне використання обов'язкового накопичувального пенсійного страхування у системі пенсійного забезпечення громадян України<sup>4</sup>. Згодом, у квітні 2023 року до питання про запровадження накопичувальної пенсійної підсистеми другого рівня повернулись знову, зареєструвавши новий законопроект, однак після довгих дискусій і розглядів у квітні 2024 року він був теж відхилений парламентом та відправлений на доопрацювання<sup>5</sup>. А зовсім нещодавно Міністерство соціальної політики України направило Спільному представницькому органу об'єднань профспілок на погодження законопроект «Про загальнообов'язкове накопичувальне пенсійне забезпечення», підготовлений на виконання завдання, визначеного пунктом 4 протоколу наради від 27 червня 2024 року під головуванням Прем'єр-міністра України Д. Шмигала стосовно реформування системи пенсійного забезпечення населення<sup>6</sup>.

Ці законодавчі пропозиції у пенсійній сфері, які стосуються реформування вітчизняної пенсійної системи засвідчують, що експертами, науковцями, науково-дослідними установами і міжнародними фінансовими інститутами у пенсійній сфері здійснюється пошук відповідного оптимального механізму, який би сприяв ефективному застосуванню у нашій державі обов'язкових накопичувальних пенсійних програм (Зварич & Волошин, 2024b). Таким чином, важливе значення матимуть аналіз і оцінка належного дослідження основних передумов для ефективного впровадження обов'язкового накопичувального пенсійного страхування.

ник Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. URL: [https://www.nssmc.gov.ua/projects\\_of\\_regular/proekt-zakonu-ukrani-pro-zagalynoobovyazkove-nakopichuvalyne-pensyne-zabezpetchennya/](https://www.nssmc.gov.ua/projects_of_regular/proekt-zakonu-ukrani-pro-zagalynoobovyazkove-nakopichuvalyne-pensyne-zabezpetchennya/) (дата звернення: 03.01.2025).

4 Про загальнообов'язкове накопичувальне пенсійне забезпечення : проект Закону України від 27 грудня 2019 року. № 2683. Законодавство України. URL: [https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4\\_1?pf3511=67794](https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67794) (дата звернення: 03.01.2025).

5 Про накопичувальне пенсійне забезпечення : проект Закону України від 17 квітня 2023 року. № 9212. Законодавство України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41768> (дата звернення: 03.01.2025).

6 Про накопичувальне пенсійне забезпечення : проект Закону України від 24 жовтня 2024 року. Розробник Міністерство соціальної політики України. URL: <https://spo.fpsu.org.ua/wp-content/uploads/2024/10/zakonoprojekt-proyekt-%E2%84%96-106547-5-24-markuvannya-1.pdf> (дата звернення: 03.01.2025).

При цьому у державному пенсійному страхуванні обов'язкова накопичувальна пенсійна підсистема розглядається як доповнення до солідарної підсистеми, яка формує перший рівень національної пенсійної системи. Даючи характеристику накопичувальній пенсійній підсистемі із визначеним розміром внеску, науковці зазначають, що результат її функціонування повинні визначити три важливих чинники: дохід від інвестування і операційні витрати; ставка страхових внесків; термін їх сплати, розпочинаючи її як найраніше<sup>1</sup>.

Застосування пенсійної підсистеми другого рівня буде сприяти розв'язанню демографічних проблем довгострокового характеру, покращенню достатності пенсійних виплат для громадян пенсійного віку. Цього можливо буде досягти за рахунок її оптимальної побудови, ефективного управління нею і формуванню відповідного регулювання, а особливо зі сторони держави в сфері пенсійного законодавства. Одночасно обов'язкова підсистема накопичувального пенсійного страхування характеризується широким вибором варіантів її побудови, які включають як активні, так і пасивні стратегії інвестування, встановлені параметри вибору інвестицій та компаній із управління активами і багато опцій відносно етапів пенсійних виплат.

Специфічна риса пенсійної системи другого рівня – чутливість до невизначеності на ринках праці та фінансів. Майбутні пенсійні виплати у накопичувальних пенсійних програмах значною мірою залежать від актуарних та інвестиційних ризиків. Актуарний ризик впливає на зменшення розміру виплат і пов'язаних із інфляцією ризиків та збільшенням тривалості життя, а інвестиційний – на дохідність накопичених пенсійних активів, що може бути недостатньо для проведення очікуваних пенсійних виплат, тому їх потрібно враховувати і за можливості управляти ними у системі обов'язкового накопичувального пенсійного страхування<sup>2</sup>.

Впровадження обов'язкового накопичувального пенсійного страхування потребує вивчення та дослідження важливих передумов, які могли б цьому посприяти.

1 Обов'язкові накопичувальні пенсійні системи (2-й рівень). Міжнародний досвід: уроки для України. Проект USAID «Трансформація фінансового сектору», березень 2018 рік. URL: [https://www.ibr-ua.info/wp-content/uploads/2019/02/Mandatory-Retirement-Savings\\_Pillar-2\\_February2018\\_ua.pdf](https://www.ibr-ua.info/wp-content/uploads/2019/02/Mandatory-Retirement-Savings_Pillar-2_February2018_ua.pdf) (дата звернення: 03.01.2025).

2 Коваль О. П. Ризики, угрозы, приоритеты та наслідки реформування пенсійної системи України: аналітична доповідь. Київ: НІСД, 2012. 112 с.

Зарубіжний досвід використання накопичувальних пенсійних систем, висвітлений багатьма науковими публікаціями, визначає дві групи базових передумов ефективного впровадження пенсійної системи другого рівня:

I. Передумови, що пов'язуються із державним сектором економіки.

II. Передумови, які пов'язані із приватним сектором<sup>3 4 5</sup>.

Перший їх блок включає: адекватну базу державного нагляду і регулювання. На початковому етапі впровадження загальнообов'язкової накопичувальної пенсійної системи із визначеним внеском потрібно заснувати забезпечений відповідним персоналом компетентний регулюючий у цій сфері орган. Одночасно є важливим забезпечення спроможності регулятора ефективно долати виклики, що будуть виникати із початку впровадження обов'язкової накопичувальної пенсійної системи. Такий інститут регулювання має бути спроможним видавати ліцензії лише кваліфікованим адміністраторам та компаніям із управління активами пенсійних фондів; адміністративну спроможність акумулювання внесків і забезпечення їх обліку; діючий товарний ринок деривативів для управління фінансовими ризиками; можливість Уряду забезпечувати економічне зростання та утримувати макроекономічну стабільність. Така його спроможність наділена основоположним значенням для накопичувальних пенсійних систем, які чутливі до відповідних ринкових чинників – інфляції, нестабільності у фінансовому секторі, спади в економіці; політичну життєздатність в прагненні політиків послідовно та успішно втілити процес пенсійного реформування; просвітницьку роботу із населенням щодо підвищення їх фінансової грамотності. Поскілки громадяни здебільшого не розуміються у інвестуванні, особливо важливим буде належне забезпечення захисту прав споживачів у таких складних сферах, у яких населення не матиме можливості захистити себе саме. Для того щоб, це успішно реалізувати необхідні відповідні процедури регулювання, належ-

3 Barr N. Reforming Pensions: Myths, Truths, and Policy Choices. IMF Working Paper. WP/00/139, August 2000.

4 Old-Age Income Support in the 21st Century: An International Perspective on Pension Systems and Reform, Robert Holzmann and Richard Hinz (ed.), World Bank, 2005.

5 Heinz R., Rocha R. Enabling Conditions for Second Pillars of Pension Systems. World Bank Working Paper. 4890, April 2009. URL: [https://www.mfw4a.org/sites/default/files/resources/Enabling\\_Conditions\\_For\\_Second\\_Pillars\\_Of\\_Pension\\_Systems.pdf](https://www.mfw4a.org/sites/default/files/resources/Enabling_Conditions_For_Second_Pillars_Of_Pension_Systems.pdf) (дата звернення: 03.01.2025).

ні кваліфіковані фахівці та обов'язковість додержання відповідних процедур.

До другого блоку передумов входять: автоматизована розрахункова палата як механізм централізації потоків даних та їх інтеграції із платежами. Її створенням і централізацією потоків даних можливо досягти економії пенсійних коштів завдяки масштабу, полегшити тягар роботодавців зі сплати пенсійних внесків та покращити ефективність платіжної системи. А перевага автоматизованих розрахункових палат полягає у їх спроможності вчасно і ефективно опрацьовувати потоки платежів зі значно нижчим рівнем витрат та операційних ризиків; адекватна спроможність у сфері адміністрування індивідуальних накопичувальних пенсійних рахунків і управління активами. Її відсутність спричинятиме ризики у зв'язку із розмиванням інвестиційного доходу надлишковими адміністративними витратами, а у гіршому випадку нестача такої спроможності може загрожувати життєздатності накопичувальної пенсійної системи; відповідне розуміння та довіру зі сторони громадськості до приватних фінансових компаній чи інструментів. Впровадження накопичувальних пенсійних систем потребує довіри до державних і приватних фінансових установ та обізнаності громадян із базовими питаннями діяльності фінансових ринків (різновиди фінансових інструментів, типи стратегій диверсифікації та інвестування тощо); приватні накопичувальні пенсійні схеми мають потребу у ринках капіталу і фінансових активах для направлення заощаджень саме туди, де вони будуть використовуватись найпродуктивніше. Базою для надійних приватних фінансових активів слугують державне регулювання, ефективне корпоративне управління, конкуренція на фінансових ринках і стає економічне зростання. Найімовірніше, що на початковому етапі розвитку обов'язкової накопичувальної пенсійної системи базою інвестиційного портфеля стануть депозити у банках, депозитні сертифікати та державні облігації.

Запровадження загальнообов'язкової накопичувальної пенсійної системи другого рівня буде життєздатним, але тільки за рахунок оптимізації її структури і параметрів реалізації у відповідності до усієї пенсійної системи. Цього можливо успішно досягти, забезпечивши виконання таких основних вимог:

1) використання стратегій на засадах повного життєвого циклу як опції за замовчуванням для захисту тих, хто наближається до пенсійного віку;

2) досягнення внутрішньої логічності у побудові системи індивідуальних накопичу-

вальних пенсійних рахунків на етапі переходу між фазами накопичення відповідного обсягів коштів та пенсійної виплати (ануїтетів), зокрема, і в межах усієї пенсійної системи, що включає запровадження жорсткої нормативної бази стосовно належного управління інвестиціями, яка враховуватиме ключові ризики і невизначеність, що притаманна пенсійним заощадженням;

3) забезпечення ефективної комунікації та належне розв'язання задаваної проблеми подолання фінансової неграмотності та необізнаності населення; залучення іноземних інвестиційних компаній із управління пенсійними активами до участі в управлінні ними саме на другому рівні пенсійної системи;

4) заохочення до якомога ширшої участі та сплати внесків у достатніх обсягах (порівняно із бажаним результатом) на довгострокову перспективу;

5) пропонування тих інвестиційних інструментів для здійснення пенсійних заощаджень, які характеризуються низькими операційними витратами;

6) розробка відповідних стратегій інвестування за замовчуванням, проте при цьому надання для учасників можливості обрання інвестиційних фондів (стратегій) із різними профілями ризику та інвестиційними горизонтами;

7) можливості для інвестування суттєвого (від середнього до високого) розміру частини усієї вартості пенсійних коштів в іноземні види активів<sup>1</sup>.

**Висновки.** У ході дослідження питання необхідності та передумов впровадження накопичувального пенсійного страхування в Україні було підтверджено, що сучасна солідарна пенсійна система не здатна забезпечити належний рівень соціального захисту для пенсіонерів. Основні виклики, такі як демографічні зміни, старіння населення, зменшення кількості працюючих громадян, а також обмеженість бюджетних ресурсів, зумовляють нагальність реформування пенсійної системи.

З'ясовано, що запровадження обов'язкового накопичувального пенсійного страхування є перспективним напрямком, який сприятиме підвищенню фінансової стійкості пенсійної системи, зниженню навантаження на солідарний рівень та стимулюванню економічного розвитку за рахунок

1 Design and Delivery of Defined Contribution (DC) Pension Schemes: Policy Challenges and Recommendations. OECD, 2013. P. 4. URL: <https://web.archive.oecd.org/2013-03-06/227243-DCPensionDesignHighlights.pdf> (дата звернення: 03.01.2025).



накопичення довгострокових фінансових ресурсів. Основними передумовами успішного впровадження є забезпечення економічної стабільності, розвиток фінансових ринків, формування довіри населення до фінансових інституцій, а також підвищення рівня фінансової грамотності громадян.

На основі проведеного аналізу автори пропонують низку заходів для створення сприятливого середовища для впровадження накопичувальної системи: вдосконалення нормативно-правової бази, створення прозорих механізмів управління пенсійними активами, посилення нагляду за діяльністю пенсійних фондів, а також

інформаційно-просвітницька робота серед населення.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямі полягають у розробленні оптимальної моделі обов'язкової накопичувальної пенсійної системи, адаптованої до українських реалій, визначенні механізмів інтеграції накопичувального рівня з існуючою солідарною системою, а також аналізі міжнародного досвіду для уникнення можливих ризиків. Особливу увагу слід приділити оцінці економічного та соціального ефекту запровадження накопичувальної системи, а також пошуку шляхів залучення широких верств населення до участі в обов'язковому накопичувальному пенсійному страхуванні.

#### References

1. Alekseenko, L. (2021). The Accumulated Pension System in Ukraine: Theoretical and Applied Discourse. *Bulletin of Economy*, 1, 22–32. doi: <https://doi.org/10.35774/visnyk2021.01.022> (in Ukrainian)
2. Voynalovych, I. (2024). Current state and vectors of pension security development in Ukraine. *Economy and Society*, 64, 99–101. doi: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-95> (in Ukrainian)
3. Kalyuga, Y., Vytvytska, O., Kryshchuk, I., Fedorchenko, O., Hryshchuk, G., & Kalyuga, O. (2023). Assessment of the accumulated pension system. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 4(51), 320–332. doi: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.4.51.2023.4071> (in Ukrainian)
4. Odovichenya, Ya., & Orlovskyy, O. (2023). Accumulative pension insurance: theoretical and legal analysis of the essence and mechanism of implementation. *Legal Scientific Electronic Journal*, 11, 218–221. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-11/50> (in Ukrainian)
5. Petrushka, O. (2019). Accumulated pension insurance: practice of european countries. *Azov Economic Bulletin*, 2(13), 294–298. Retrieved from <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/37332/1/%d0%9f%d0%95%d0%92.pdf> (in Ukrainian)
6. Pyrig, I., & Pyrig S. (2021). Peculiarities of implementing the accumulative model of pension insurance in Ukraine. *Journal of the Kyiv University of Law*, 2, 159–162. DOI: <https://doi.org/10.36695/2219-5521.2.2021.31> (in Ukrainian)
7. Rushchyshyn, N., Hrytsak, O., & Rushchyshyn, M. (2024). Problems and prospects of the development of the funding pension system in Ukraine. *Modeling the development of the economic systems*, 3, 296–301. DOI: <https://doi.org/10.31891/mdes/2024-13-41> (in Ukrainian)
8. Tarasenko, V. (2019). Prospects for the implementation of the accumulative pension insurance system. *Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Series: Jurisprudence*, 38, 103–105. DOI: <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2019.38.24> (in Ukrainian)
9. Trunova, G. (2023). Legal principles of implementing the accumulative system of generally mandatory state pension insurance. *Legal State*, 34, 466–474. DOI: <https://doi.org/10.33663/1563-3349-2023-34-466-474> (in Ukrainian)
10. Andersen, T., Bhattacharya, J., Grodecka-Messi, A., & Mann, K. (2024). Pension reform and wealth inequality: Theory and evidence. *European Economic Review*, 165. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.euroecorev.2024.104746>

#### Список використаної літератури

1. Алексеев Л. Накопичувальна система пенсійного забезпечення в Україні: теоретико-прикладний дискурс. *Вісник економіки*. 2021. Вип. 1. С. 22–32. DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2021.01.022>
2. Войналович І. Сучасний стан і вектори розвитку пенсійного забезпечення в Україні. *Економіка та суспільство*. 2024. № 64. С. 99–101. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-95>
3. Калюга Є., Витвицька О., Криштопа І., Федорченко О., Гришук Г., Калюга О. Оцінка накопичувальної системи пенсійного забезпечення. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2023. № 4(51), С. 320–332. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.4.51.2023.4071>
4. Одовіченя Я., Орловський О. Накопичувальне пенсійне страхування: теоретико-правовий аналіз сутності та механізму запровадження. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 11. С. 218–221. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-11/50>
5. Петрушка О. Накопичувальне пенсійне страхування: практика європейських країн. *Приазовський економічний вісник*. 2019. Вип. 2(13). С. 294–298. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/37332/1/%d0%9f%d0%95%d0%92.pdf> (дата звернення: 03.01.2025).
6. Пиріг І., Пиріг С. Особливості реалізації накопичувальної моделі пенсійного страхування в Україні. *Часопис Київського університету права*. 2021. № (2). С. 159–162. DOI: <https://doi.org/10.36695/2219-5521.2.2021.31>
7. Руцишин Н., Грицак О., Руцишин М. Проблематика та перспективи розвитку системи накопичувального пенсійного забезпечення в Україні. *Modeling the development of the economic systems*. 2024. № 3. С. 296–301. DOI: <https://doi.org/10.31891/mdes/2024-13-41>
8. Тарасенко В. Перспективи впровадження накопичувальної системи пенсійного страхування. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2019. № 38. С. 103–105. DOI: <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2019.38.24>
9. Трунова Г. Правові засади впровадження накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. *Правова держава*. 2023. № 34. С. 466–474. DOI: <https://doi.org/10.33663/1563-3349-2023-34-466-474>
10. Andersen T., Bhattacharya J., Grodecka-Messi A., Mann K. Pension reform and wealth inequality: Theory and evidence. *European Economic Review*. 2024. Vol. 165. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.euroecorev.2024.104746>



11. Barr, N. (2023). Individual funded pension accounts and the World Bank: evolving views. *Ubezpieczenia Społeczne. Teoria i praktyka*, 156 (1), 1–13. DOI: <https://dx.doi.org/10.5604/01.3001.0053.8834>
12. Beetsma, R., Komada, O., Makarski, K., & Tyrowicz, J. (2021). The political (in)stability of funded social security. *Journal of Economic Dynamics and Control*, 133. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jedc.2021.104237>
13. Doctrinal, L. (2024). Changes in Private Pensions and Income Inequality in Retirement: A Decomposition Analysis by Income Source in Nine European Countries (1986–2018). *Work, Aging and Retirement*, 10(4), 361–372. DOI: <https://doi.org/10.1093/workar/waad017>
14. Gebesoglu, P., Ertugrul, H., & Bulut, U. (2023). The determinants of savings rates in OECD countries: The role of private pensions. *Central Bank Review*, 23. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.cbrev.2023.100107>
15. Hatcher, M. (2024). Optimal pensions with endogenous labour supply. *Economics Letters*, 244. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.econlet.2024.112033>
16. Hinrichs, K. (2021). Recent pension reforms in Europe: More challenges, new directions. An overview. *Soc Policy Adm*, 55, 409–422. DOI: <https://doi.org/10.1111/spol.12712>
17. Lavigne, A., Mielonen, A., Vaananen, N., & Vidlund, M. (2024). The Financial Burden of Pensions in Europe A Cross-country Comparison. *Revue de l'OFCE*, 184 (1), 193–226. DOI: <https://doi.org/10.3917/reof.184.0193>
18. McKiernan, K. (2021). Social Security reform in the presence of informality. *Review of Economic Dynamics*, 40, 228–251. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.red.2020.10.001>
19. Poskute, V., Gudaitis, T., Medaiskis, T., & Meckovski, J. (2022). Search for sustainable pension system and state support for funded pensions in CEE countries. *Business: Theory and Practice*, 23, 313–322. DOI: <http://dx.doi.org/10.3846/btp.2022.16250>
20. Westerhout, E., Meijdam, L., Ponds, E., & Bonenkamp, J. (2022). Should we revive PAYG? On the optimal pension system in view of current economic trends. *European Economic Review*, 148. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.euroecorev.2022.104227>
21. Wolf, I. (2022). Studying the equilibrium of pension designs when shifting to funded pension schemes: economic theory and links to political factors. *SN Business & Economics*, 2. DOI: <https://doi.org/10.1007/s43546-022-00236-z>
22. Zvarych, O., & Voloshyn, V. (2024). Analysis of the state of non-state pension insurance in Ukraine. *Business Inform*, 8, 237–251. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-8-237-251> (in Ukrainian)
23. Zvarych, O., & Voloshyn, V. (2023). Foreign experience in using accumulative pension insurance in national pension systems of citizens. *Scientific innovations and advanced technologies*, 14(28), 636–667. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-14\(28\)-636-667](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-14(28)-636-667) (in Ukrainian)
24. Zvarych, O., & Voloshyn, V. (2024). Legislative prerequisites for the introduction of mandatory accumulative pension insurance in Ukraine. *Current problems of the development of the region's economy*, 20(1), 327–344. DOI: <https://doi.org/10.15330/apred.1.20.327-344> (in Ukrainian)
11. Barr N. Individual funded pension accounts and the World Bank: evolving views. *Ubezpieczenia Społeczne. Teoria i praktyka*. 2023. Vol. 156 (1). Pp. 1–13. DOI: <https://dx.doi.org/10.5604/01.3001.0053.8834>
12. Beetsma R., Komada O., Makarski K., Tyrowicz J. The political (in)stability of funded social security. *Journal of Economic Dynamics and Control*. 2021. Vol. 133. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jedc.2021.104237>
13. Doctrinal L. Changes in Private Pensions and Income Inequality in Retirement: A Decomposition Analysis by Income Source in Nine European Countries (1986–2018). *Work, Aging and Retirement*. October 2024. Vol. 10. Iss. 4. Pp. 361–372. DOI: <https://doi.org/10.1093/workar/waad017>
14. Gebesoglu P., Ertugrul H., Bulut U. The determinants of savings rates in OECD countries: The role of private pensions. *Central Bank Review*. 2023. Vol. 23. Issue. 1. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.cbrev.2023.100107>
15. Hatcher M. Optimal pensions with endogenous labour supply. *Economics Letters*. 2024. Vol. 244. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.econlet.2024.112033>
16. Hinrichs K. Recent pension reforms in Europe: More challenges, new directions. An overview. *Soc Policy Adm*. 2021. Vol. 55. Pp. 409–422. DOI: <https://doi.org/10.1111/spol.12712>
17. Lavigne A., Mielonen A., Vaananen N., Vidlund M. The Financial Burden of Pensions in Europe A Cross-country Comparison. *Revue de l'OFCE*. 2024. Vol. 184 (1). Pp. 193–226. DOI: <https://doi.org/10.3917/reof.184.0193>
18. McKiernan K. Social Security reform in the presence of informality. *Review of Economic Dynamics*. 2021. Vol. 40. Pp. 228–251. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.red.2020.10.001>
19. Poskute V., Gudaitis T., Medaiskis T., Meckovski J. Search for sustainable pension system and state support for funded pensions in CEE countries. *Business: Theory and Practice*. 2022. Vol. 23. Pp. 313–322. DOI: <http://dx.doi.org/10.3846/btp.2022.16250>
20. Westerhout E., Meijdam L., Ponds E., Bonenkamp J. Should we revive PAYG? On the optimal pension system in view of current economic trends. *European Economic Review*. 2022. Vol. 148. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.euroecorev.2022.104227>
21. Wolf I. Studying the equilibrium of pension designs when shifting to funded pension schemes: economic theory and links to political factors. *SN Business & Economics*. 2022. Vol. 2. DOI: <https://doi.org/10.1007/s43546-022-00236-z>
22. Зварич О. І., Волошин В. В. Аналіз стану недержавного пенсійного страхування в Україні. *Бізнес Інформ*. 2024. № 8. С. 237–251. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-8-237-251>
23. Зварич О. І., Волошин В. В. Зарубіжний досвід використання накопичувального пенсійного страхування у національних системах пенсійного забезпечення громадян. *Наукові інновації та передові технології*. 2023. № 14(28). С. 636–667. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-14\(28\)-636-667](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-14(28)-636-667)
24. Зварич О. І., Волошин В. В. Законодавчі передумови впровадження обов'язкового накопичувального пенсійного страхування в Україні. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2024. № 20 (том. 1). С. 327–344. DOI: <https://doi.org/10.15330/apred.1.20.327-344>

**Olena Zvarych\***,  
D.Sc. (Economics), Associate Professor  
lena\_zl@ukr.net  
<http://orcid.org/0000-0002-5088-7565>

**Volodymyr Voloshyn\***,  
PhD Student  
voloshyn86@gmail.com  
<https://orcid.org/0009-0005-9836-8923>

\*Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, 57, Shevchenko str., Ivano-Frankivsk, 76018, Ukraine

## NECESSITY AND PREREQUISITES FOR IMPLEMENTING COMPULSORY ACCUMULATIVE PENSION INSURANCE IN UKRAINE

**Abstract.** The article explores the necessity and prerequisites for the introduction of accumulative pension insurance in Ukraine in the context of current demographic, economic and social challenges. The authors analyse the current state of the Ukrainian pension system, which is based on the pay-as-you-go principle and substantiate its limitations in ensuring sustainable functioning in the context of an ageing population and a declining share of the working-age population.

The study shows that the current PAYG system is no longer able to provide a decent level of pensions for most citizens due to low revenues to the Pension Fund and an uneven burden on the working population. In the context of demographic imbalance, the authors emphasise the importance of moving to a multi-pillar model of pension provision, with a key role played by the mandatory accumulative pillar.

Based on the analysis of international experience, in particular, Eastern European and Western European countries, the article identifies successful practices of implementing funded systems. The authors find that countries with similar socio-economic conditions as Ukraine have achieved positive results by introducing mandatory accumulation contributions, ensuring transparency of pension funds and creating effective mechanisms of state regulation.

The article reveals the main prerequisites for the successful implementation of the accumulative system in Ukraine, among which the authors highlight: the need to build public confidence in financial institutions, increase the level of financial literacy, develop effective legal regulation, and create transparent and reliable mechanisms for managing pension assets. In addition, attention is paid to potential risks, such as macroeconomic instability and lack of public awareness, which may complicate the implementation of the reform.

The article presents the results of an empirical study, which includes a sociological survey of Ukrainian citizens on their attitude to accumulative pension insurance, as well as an analysis of statistical data of the Pension Fund of Ukraine in recent years. The data obtained demonstrate a low level of awareness and trust in pension reforms among the population, which requires intensification of information and awareness-raising activities.

The authors formulate recommendations for the introduction of a funded system, including the creation of flexible conditions for citizen participation, the introduction of incentives for voluntary contributions, and the development of tools to protect pension savings from inflationary risks. These recommendations can be used to develop strategic documents for reforming the pension system of Ukraine.

**Keywords:** *Accumulative Pension Insurance, Accumulative Pension System, Pension Provision, Pension Provision System, Pension System, Pension Reform.*

**JEL Classification:** J01; J1; J14; J26; J32.

**In cites:** Zvarych, O., & Voloshyn, V. (2025). Necessity and prerequisites for implementing compulsory accumulative pension insurance in Ukraine. *Social Economics*, 69, 209-230. doi: <https://doi.org/10.26565/2524-2547-2025-69-18> (In Ukrainian)

Authors Contribution: All authors have contributed equally to this work  
Conflict of Interest: The authors declare no conflict of interest

Внесок авторів: всі автори зробили рівний внесок у цю роботу.  
Конфлікт інтересів: автори повідомляють про відсутність конфлікту інтересів

The article was received by the editors 07.09.2024.  
The article is recommended for printing 12.11.2024.

Стаття надійшла до редакції 04.01.2025 р.  
Стаття рекомендована до друку 08.02.2025 р..